Адыгэ макъ

№ 59 (19573)

2010-рэ илъэс

МЭФЭКУ

МЭЛЫЛЪФЭГЪУМ и 1

ОСЭ ГЪЭНЭФАГЪЭ ИIЭП

Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэмрэ и Правительствэрэ ягъэзет

ТХЫЛЪЫМ ЛЪЭТЕГЪЭУЦО ФАШIЫГЪ

ПРЕЗИДЕНТЫМ ИЗЭIУКIЭГЪУХЭР

Адыгэ Республикэм и Президентэу ТхьакIущынэ Аслъан АР-м и Къэралыгъо Совет — Хасэм идепутатэу Сергей Письмак, я 131-рэ Мыекъопэ бригадэм иветеранхэм я Совет итхьаматэу Леонид Рудяк, АР-м хэдзынхэмкIэ и Гупчэ комиссие итхьаматэ игуадзэу Фанюс Казыхановым тыгъуасэ зэIукIэгъу адыриIагъ. ТекIоныгъэм ия 65-рэ илъэс ипэгъокIэу зигугъу къэтшIыгъэ купыр бэмышIэу Москва щыIагъ. АР-м и Президент IэпыIэгъоу къызарафэхъугъэм ишIуагъэкIэ къыдагъэкIыгъэ тхылъэу «Краснодарская Краснознаменная : 90 лет ратного пути» зыфиIорэм ащ лъэтегъэуцо щыфашIыгъ.

Я 131-рэ Мыекъопэ бригадэм тарихъ гъогу шIагъоу къыкIугъэр къызыIотыкIырэ тхылъым илъэтегъэуцо УФ-м и УIэшыгъэ КIуачIэхэм я Гупчэ музейрэ Московскэ дзэ округым иштабрэ зэращызэхащагъэм лIыкIо купым хэтыгъэхэм якIи тхылъым изэхэгъэуцон дэлэжьагъэхэм республикэм ипащэ щагъэгъозагъ. ТекIоныгъэм ия 65-рэ илъэс ипэгъокIэу мы Iофтхьабзэр зэрэкIуагъэм мэхьанэшхо иIэу къызэрэугъоигъэхэм алъытагъ, сыда пIомэ фашист техакIохэр зэхэгъэтэкъогъэнхэм я 9-рэ Краснодарскэ мотострелковэ дивизием идзэкIолIхэм яIахьышIу халъхьагъ, ахэм лIыхъужъныгъэу зэрахьагъэр егъэшIэрэ шIэжьэу цIыфхэм агу къинэщт.

АР-м и Президент ыцIэкIэ илъэс пчъагъэкIэ узэкIэIэбэжьымэ я 9-рэ дивизием къулыкъу щызыхьыгъэу, джырэ лъэхъан Москва хэкум игубернаторэу Борис Громовым тхылъыр шIухьафтынэу ратыгъ.

Тхылъым илъэтегъэуцоу УФ-м и УIэшыгъэ КIуачIэхэм я Гупчэ музей щыкIуагъэм къырагъэблэгъагъэх дивизием иветеранхэу илъэс зэфэшъхьафхэм Мыекъуапэ къыщыхъугъэхэр, кIэлэцIыкIу кадетскэ корпусхэм ащеджэхэрэр, нэмыкIхэри. Дзэ соединением тарихъ гъогоу къыкIугъэр музеим ипащэхэм ашIогъэшIэгъон хъугъэ ыкIи ащ фэгъэхьыгъэ тхыгъэхэр угъоигъэнхэм пае наукэм пылъ IофышIэ заулэ Мыекъуапэ къагъэкIонэу унашъо ашIыгъ.

Московскэ дзэ округым иштаб щыкIогъэ зэхахьэм хэлэжьагъ Мыекъуапэ къыщыхъугъэу, я 131-рэ Мыекъопэ бригадэм икомандирыгъэу, генерал-лейтенантэу, джыдэдэм мы штабым ипащэу Владимир Зарудницкэр. Бригадэм (джы я 7-рэ дзэ базэкIэ еджэх) идзэкIолIхэм IэпыIэгъу афэхъугъэным пае Адыгеим ипащэхэм Iофэу ашIэрэр, пшъэрылъэу зыфагъэуцужьыхэрэр республикэм икIыгъэхэм бысымхэм къафаIотагъ. Джырэ лъэхъан тидзэкIолIхэм ткъош Абхъазым къулыкъу щахьы, ащ бэмышIэу ТхьакIущынэ Аслъан щыIагъ.

Губернаторэу Борис Громовым щыIэныгъэ гъогоу къыкIугъэр къызыIотыкIырэ тхылъ, УФ-м и УIэшыгъэ КIуачIэхэм я Гупчэ музейрэ Московскэ дзэ округымрэ ятамыгъэхэр шIухьафтынхэу Президентым лIыкIо купым хэтыгъэхэм къыратыжьыгъэх.

Я 9-рэ Краснодарскэ мотострелковэ дивизием иветеран организацие опытышхоу ыкIи авторитетэу иIэр къыдэлъытагъэу президентскэ кадетскэ корпус Мыекъуапэ къыщызэIухыгъэнэр игъо дэдэу ТхьакIущынэ Аслъан ылъытагъ. Тикъэралыгъо ифедеральнэ шъолъырхэм зэкIэми мыщ фэдэ училищхэр ащыгъэпсыгъэнхэм епхыгъэ унашъо УФ-м и Президент ышIыгъ. Ащ нэмыкIэу я 131-рэ Мыекъопэ бригадэм ибазэ гъэфедагъэу дзэ училищэ е гъэсэныгъэм иапшъэрэ дзэ учреждениехэм ащыщ горэм икъутамэ къызэIухыгъэным ишIогъэшхо къызэрэкIощтыр республикэм ипащэ къыIуагъ.

ЗэIукIэгъум икIэух тхылъым икъыдэгъэкIынкIи, Москва лъэтегъэуцо щыфэшIыгъэнымкIи IэпыIэгъу къафэхъугъэ ТхьакIущынэ Аслъан зэрэфэразэхэр, ащ ишIуагъэкIэ Адыгеир дахэу, зэрифэшъуашэу Москва къыщагъэлъэгъон зэралъэкIыгъэр къызэрэугъоигъэхэм ягуапэу къыхагъэщыгъ.

ТХЬАРКЪОХЪО Адам.

Сурэтыр А.Гусевым тырихыгъ.

Адыгэ Республикэм и Президент и Указ

Адыгэ Республикэм икъэралыгъо наградэхэр афэгъэшъошэгъэнхэм ехьылIагъ

Псауныгъэм икъэухъумэн ылъэныкъокIэ гъэхъагъэу яIэхэм, илъэсыбэрэ гуетыныгъэ фыряIэу Iоф зэрашIагъэм ыкIи къэралыгъо учреждениеу «Адыгэ республикэ клиническэ сымэджэщыр» зызэхащагъэр илъэс 50 зэрэхъурэм афэшI **медалэу «Адыгеим и Щытхъузехь»** зыфиIорэр афэгъэшъошэгъэнэу:

Ерохина Иринэ Василий ыпхъум — IофшIэным иветеран,

Хьагъундэкъо Нурбый ЦIыкIу ыкъом — къэралыгъо учреждениеу «Адыгэ республикэ клиническэ сымэджэщым» плановэ-консультативнэ IэпыIэгъу псынкIэ ятыгъэнымкIэ иотделение ипащ.

ЩытхъуцIэу **«Адыгэ Республикэм инароднэ врач»** зыфиIорэр афэгъэшъошэгъэнэу:

Мацнева Еленэ Иван ыпхъум — къэралыгъо учреждениеу «Адыгэ республикэ клиническэ сымэджэщым» функциональнэ диагностикэмкIэ иотделение ипащ,

Нэхэе Мирэ Мосэ ыпхъум — къэралыгъо учреждениеу «Адыгэ республикэ клиническэ сымэджэщым» иприльмонологическэ отделение ипащ,

Рогозин Валентин Иван ыкъом — къэралыгъо учреждениеу «Адыгэ республикэ клиническэ сымэджэщым» иурологическэ отделение иврач-уролог;

ЩытхъуцIэу **«Адыгэ Республикэм псауныгъэм икъэухъумэнкIэ изаслуженнэ IофышI»** зыфиIорэр афэгъэшъошэгъэнэу:

Ащкъэнэ Тэмарэ Мыхьамэт ыпхъум — къэралыгъо учреждениеу «Адыгэ республикэ клиническэ сымэджэщым» иврач-кардиолог,

Кожушко Вячеслав Алексей ыкъом — къэралыгъо учреждениеу «Адыгэ республикэ клиническэ сымэджэщым» гульынтфэ хирургиемкIэ иврач,

Шышъхьэ Долэтбый Пщымафэ ыкъом — къэралыгъо учреждениеу «Адыгэ республикэ клиническэ сымэджэщым» жэпкъ-нэгу хирургиемкIэ иотделение ипащ,

Усенко Еленэ Владимир ыпхъум — къэралыгъо учреждениеу «Адыгэ республикэ клиническэ сымэджэщым» нэм имикрохирургиекIэ иотделение иоперационнэ медицинэ сестра шъхьаI.

Адыгэ Республикэм и Президентэу
ТХЬАКIУЩЫНЭ Аслъан

къ. Мыекъуапэ,
гъэтхапэм и 30, 2010-рэ илъэс
N 34

Терроризмэр аумысыгъ

Терроризмэм пэшIуекIогъэнымкIэ комиссиеу АР-м щызэхащагъэмрэ оперативнэ штабымрэ язэхэсыгъо тыгъуасэ Мыекъуапэ щыкIуагъ. Ащ иIофшIэн зэрищагъ АР-м и Президентэу ТхьакIущынэ Аслъан.

— Гъэтхапэм и 29-м Москва иметрополитен къыщыхъугъэ тхьамыкIагъом лажьэ зимыIэ цIыфыбэ зэрэхэкIодагъэр зэрэдунаеу гухэкIышхо щыхъугъ, — къыIуагъ зэхэсыгъом пэублэ псалъэ къыщишIызэ ТхьакIущынэ Аслъан. — Дагъыстан ит къалэу Кизляр игупчэ гъэтхапэм и 31-м террористическэ акт къыщыхъугъ, ащи цIыфхэр хэкIодагъэх. (Мы хъугъэ-шIэгъэ тхьамыкIагъохэм ахэкIодагъэхэм къызэрэугъоигъэхэр зы такъикъэ афэшъыгъуагъэх). ЦIыфым ищыIэныгъэ нахь лъапIэ щыIэп. Ар къызыгурымыIорэ террористхэм непэ тикъэралыгъо «ылъапсэ кIауты» ашIоигъу, ау ар къадэхъущтэп. УФ-м и Президентэу Дмитрий Медведевым къызэриIуагъэмкIэ, террористическэ актхэм язэхэщакIохэр агъэунэфыщтых ыкIи ахэм яфэшъуашэр арагъэгъотыщт. Москва къыщыхъугъэ тхьамыкIагъом къыхэкIэу непэрэ зэхэсыгъор зэхэтщагъэ, республикэм щыпсэурэ цIыфхэр къэухъумэгъэнхэмкIэ икъу фэдизэу Iоф тэшIа, сыда анахьэу тынаIэ зытедгъэтын фаехэр? Мы упчIэхэм джэуапхэр къятыжьыгъэнхэм тэркIэ мэхьанэшхо иI.

УФ-м и ФСБ-м и ГъэIорышIапIэу Адыгеим щыIэм ипащэу Олег Селезневым, АР-м и МВД иминистрэу Александр Сысоевым терроризмэм пэшIуекIогъэнымкIэ зэшIуахырэ Iофыгъохэм къызэрэугъоигъэхэр щагъэгъозагъэх. Ахэм къызэрэхагъэщыгъэмкIэ, цIыфыбэ зыщызэрэугъоирэ чIыпIэхэр, бэдзэрхэр, социальнэ ыкIи къэралыгъо учреждениехэр къэухъумэгъэнхэр пшъэрылъ шъхьаIэхэм ащыщ. Непэ Темыр Кавказым рэхьатыныгъэ илъэп, ар къызыфэзыгъэфедэ зышIоигъо кIуачIэхэр зэрэщыIэхэр къыдэтлъытэзэ, ахэм апэуцужыгъэн зэрэфаер къэгущыIагъэхэм къаIуагъ. Интернетым, тхылъ зэфэшъхьафхэм къарыхьэрэ тхыгъэхэу лъэпкъ ыкIи дин зэгурыIоныгъэр зэщызыгъакъохэрэм яфэшъуашэр ябгъэгъотын фаеу правоухъумэкIо органхэм япащэхэм алъытагъ. Ащ пае республикэм ит структурэхэм зэкIэми зыкIыныгъэ азыфагу илъэу Iоф зэдашIэн фае.

ЗэхэсыгъоM къыщаIэтыгъэ Iофыгъохэм япхыгъэу къызэрэугъоигъэхэм унэшъо гъэнэфагъэхэр ашIыгъэх.

ТХЬАРКЪОХЪО Адам.

ЯIофшIагъэхэр зэфахьысыжьыгъэх

УФ-м ПенсиехэмкIэ ифонд и Къутамэу Адыгэ Республикэм щыIэм блэкIыгъэ илъэсым Iоф зэришIагъэм кIэухэу фэхъугъэхэм ыкIи 2010-рэ илъэсым пшъэрылъэу зыфигъэуцужьыхэрэм зыщатегущыIэгъэхэ зэхэсыгъо гъэтхапэм и 30-м Мыекъуапэ щыриIагъ. Ащ иIофшIэн хэлэжьагъэх УФ-м ПенсиехэмкIэ ифонд игъэIорышIапIэхэу Темыр Кавказым ыкIи Къыблэ федеральнэ шъолъырхэм ащыIэхэм япащэу Петр Ливарскэр, АР-м и Премьер-министрэ игуадзэу Алексей Петрусенкэр, Урысыем иполитическэ партиеу «Единэ Россием» и Адыгэ шъолъыр къутамэ игъэцэкIэкIо комитет ипащэу Александр Лузиныр. Джащ фэдэу зэхэсыгъом къырагъэблэгъагъэх федеральнэ къулыкъушIапIэхэу шIокI зимыIэ медицинэ страхованием и Фондэу АР-м щыIэм, УФ-м исудебнэ приставхэм я Федеральнэ къулыкъушIапIэу АР-м щыIэм, хэбзэIахьхэмкIэ Федеральнэ къулыкъум и ГъэIорышIапIэу АР-м щыIэм, Федеральнэ казначействэм и ГъэIорышIапIэу АР-м щыIэм япащэхэр, предприятиехэм, общественнэ организациехэм яIэшъхьэтетхэр, предпринимательхэр.

ПФР-м и Адыгэ республикэ Къутамэ ипащэу Къулэ Аскэрбый зэхэсыгъом къекIолIагъэхэм шIуфэс сэлам къарихыгъ ыкIи зытегущыIэнхэу агъэнэфагъэхэм кIэкIэу хьакIэхэр ащигъэгъозагъэх. Нэужым икIыгъэ илъэсым изэфэхьысыжьхэмкIэ предприятие ыкIи организацие 17-м япащэхэм яIофышIэхэм апае страховой тынхэр игъом ПенсиехэмкIэ фондым зэрэрагъэхьагъэхэм пае мыгъэ апэрэу социальнэ сертификатхэр мэфэкI шIыкIэм тетэу аратыжьыгъэх. Ащ нэмыкIэу УФ-м ПенсиехэмкIэ ифонд и ГъэIорышIапIэ итын лъапIэ зиIофшIагъэхэмкIэ анахьэу къахэщыгъэхэм ыкIи ПФР-м и Адыгэ республикэ Къутамэ зэхищэгъэгъэ зэнэкъокъоу «ПФР-м и Адыгэ республикэ Къутамэ ичIыпIэ шъолъыр анахь дэгъу» зыфиIорэм текIоныгъэр къыщыдэзыхыгъэхэм дипломхэр афагъэшъошагъэх.

Нэужым гущыIэр ратыгъ УФ-м ПенсиехэмкIэ ифонд игъэIорышIапIэхэу Темыр Кавказым ыкIи Къыблэ федеральнэ шъолъырхэм ащыIэхэм япащэу Петр Ливарскэм. Зэхэсыгъом зэрэхэлажьэрэр зэригуапэр къыхигъэщызэ, ПФР-м и Адыгэ республикэ Къутамэ иIофшIэн зэрэзэхищэрэм осэшхо къыфишIыгъ.

Ащ ыуж Адыгэ Республикэм и Президентэу ТхьакIущынэ Аслъан ыцIэкIэ зэхэсыгъом къыщыгущыIагъ АР-м и Премьер-министрэ игуадзэу Алексей Петрусенкэр. Кризисым ыпкъ къикIыкIэ блэкIыгъэ илъэсыр хьылъагъэ нахь мышIэми, ПФР-м и Адыгэ республикэ Къутамэ екIолIэкIэ дэгъухэр къызфигъэфедэхэзэ, ащ иIофышIэ пстэуми акIуачIэ рахьылIэзэ, гъэхъэгъэшIухэр зэрашIыгъэхэр къыIуагъ. АР-м и Президент ащ осэшхо къыфишIыгъ, тапэкIи хэхъоныгъэхэр ашIыхэзэ, ренэу тиреспубликэ ыцIэ дахэкIэ агъэIузэ ыпэкIэ лъыкIотэнхэу къариIуагъ.

УФ-м ПенсиехэмкIэ ифонд и Къутамэу АР-м щыIэм блэкIыгъэ илъэсым иIофшIэн кIэухэу фэхъугъэхэм ыкIи 2010-рэ илъэсым пшъэрылъэу зыфигъэуцужьхэрэм афэгъэхьыгъэу доклад къышIыгъ ащ ипащэу Къулэ Аскэрбый.

Нэужым ПФР-м и и ГъэIорышIапIэу Шэуджэн районым щыIэм кIуагъэх. НэмыкI гъэIорышIапIэхэм япащэхэр ащ зэIукIэгъоу щызэхащагъэм къыщыгущыIагъэх, зипэщэхэ IофышIэ коллективхэм гъэхъагъэу ашIыгъэхэр къызэфаIотагъэх.

КIАРЭ Фатим.

Сурэтыр тезыхыгъэр Iэшъынэ Аслъан.

Терроризмэр тэумысы

Гъэтхапэм и 29-м Москва иметрохэм ащыщ къыщыхъугъэ тхьамыкIагъор зэхэзымыхыгъэ, ымыгъэгумэкIыгъэ щыIэп тIоми, тыхэмыукъонэу къытщэхъу. ЦIыф къызэрыкIохэу ащ хэкIодагъэхэм тикъэралыгъо икъэлэ шъхьаIэ афэшъыгъуагъ. Тэри мы гумэкIыгъом зыкъыфэтымыгъэзэн тлъэкIыгъэп. ГущыIэгъу тызыфэхъугъэхэм терроризмэм еплъыкIэу фыряIэр къядгъэIотагъ.

ХЪУАЖЪ Мэджыд, РСФСР-м изаслуженнэ тренер:

— Уизэрар зыгорэм ебгъэкIыныр, аужыпкъэм цIыфыпсэр хэпхыныр дэгъоп. Ащ фэдэ зекIуакIэр Тхьэми ыдэрэп. Терактхэр къызыхэкIыхэрэми ушъхьагъу гъэнэфагъэхэр иIэх. Тэ, спортым пылъхэм, лъэпкъ зэфэшъхьафхэм язэфыщытыкIэ зэрэдгъэпытэщтым, тиныбжьыкIэхэр «гъогу пхэндж» зэрэтемыхьащтхэм тыдэлажьэ.

АДЖЫРЭ Зарем, Адыгэ къэралыгъо университетым Iоф щешIэ:

— ТхьамыкIагъом хэти фаеп. Москва къыщыхъугъэм хэкIодагъэхэм яIахьылхэм угу ямыгъунэу щытэп. Унэм къэзымыгъэзэжьыгъэ ягупсэхэм а мафэр аужырэ афэхъугъ. Терроризмэм упэшIуекIонэу щыт. ЦIыфыбэ зэрытIысхьэрэ транспортым тытемыщыныхьэу, неущырэ мафэм хьазаб къызэрэзыдимыхьыщтыр тшIэу, тисабыйхэр унэм икIыхэмэ псаухэу къызэрагъэзэжьыщтым тицыхьэ телъэу тыщыIэнэу щыт.

ЦУАМЫКЪО Марзыет, Адыгэ къэралыгъо университетым щеджэ:

— Тызыхэт лъэхъаныр къин. Тыкъэзыуцухьэрэ дунаим къыщыхъурэ хъугъэ-шIагъэхэм зыдахьырэ цIыфыпсэр имыкъоу, ежьыхэри зэпэуцужьых. Москва къыщыхъугъэм хэкIодагъэхэр лажьэ зымиIэхэр арых. Терроризмэр лъэпкъхэм язэфыщытыкIэ зэщызыгъакъоу, шъобж езыхырэ хъугъэ-шIагъ. Ащ ипшъэрылъ цIыфхэр ыгъэщынэнхэр. Терроризмэм пэуцужьырэ организациехэм амалэу яIэр зэкIэ агъэфедэнэу щыт. НыбжьыкIэхэри мы лъэныкъом дэлажьэхэмэ шIуагъэ къытыщт. Лъэпкъ зэфэшъхьафхэм тызэкъотэу ащ тыпэуцужьын фае.

БЖЬЭШIО Анзор, Мыекъуапэ щэпсэу:

— Терроризмэм сыд фэдэрэ лъэныкъокIэ укъекIолIагъэми, тэрэзэу плъытэ хъущтэп. Ащ лажьэ зимыIэ цIыфхэр хэкIуадэх. Мыщ фэдэм IашэкIэ уебэныжьэу, кIэщакIо фэхъугъэхэр оукIыжьыхэкIэ кIэух фэпшIын плъэкIыщтэп. КъызыхэкIырэр, лъапсэу ащ фэхъурэр зэхэпфымэ нахьышIу.

АдэгущыIагъэр ДАУТЭ Анжел.

Унэ зэращэфыщтым хагъэхъощт

Адыгеим щыпсэурэ унэгъо 70-м ехъумэ ны капиталыр унэ зэращэфыщт ахъщэм хагъэхъонэу рахъухьагъ.

Нахь тэрэзэу къэпIон хъумэ, псэупIэ зыщэфыгъэ унэгъо ныбжьыкIэхэу банкхэм чIыфэ къаIызыхыгъэхэм е ипотекэ зышIыгъэхэм ар зэрапщыныжьырэ ахъщэм ны капиталыр хагъэхъонэу фаехэу лъэIу тхылъхэр атхыгъэх. Ахэм ялъытыгъэу ПФР-м и Адыгэ республикэ Къутамэ мы илъэсым иапэрэ мэзитIу унэгъо 64-мэ атефэрэ сомэ миллион 19,5-р афитIупщыгъ.

2007-рэ илъэсым къыщегъэжьагъэу зэкIэмкIи Адыгеим ны капиталым исертификат 7988-рэ ащаратыгъ. Сертификатыр атефэу алъытэу ныхэм лъэIу тхылъ 8156-рэ къатыгъ.

2010-рэ илъэсым ыкIэхэм анэс джыри лъэIу тхылъ мини 3,5-рэ фэдиз къаIахынэу пенсиехэмкIэ Фондым щырахъухьагъ.

МВД-м къэты

Гъэтхапэм и 22-м къыщегъэжьагъэу и 28-м нэс АР-мкIэ МВД-м бзэджэшIэгъэ 206-рэ ыгъэунэфыгъ. Ахэр хъункIэн Iофэу — 1, бзылъфыгъэм ебэныгъэхэу — 1, автомобилыр рафыжьагъэу — 1, тыгъуагъэхэу — 46-рэ, гъэпцIэгъэ Iофэу 25-рэ ыкIи нэмыкIхэр.

Республикэм игъогухэм хъугъэ-шIэгъи 6 атехъухьагъ. Ахэм нэбгыри 6-м шъобжхэр ахахыгъэх, ешъуагъэу рулым кIэрысхэу нэбгырэ 47-рэ къаубытыгъ.

Гъэтхапэм и 23-м, мафэм сыхьатыр 4-мэ адэжь Мыекъуапэ иурамэу Промышленнэм тет тучаным бзэджашIэхэр чIахьэхи, кIэрахъокIэ тучантесыр агъэщынэзэ, гъомылапхъэхэр чIахыхэу рагъэжьагъ. Ау тучаныр къэзыгъэгъунэрэ системэм епхыгъэу щытыти, щакIом макъэ ыгъэIугъ. Къэсыгъэ милиционерхэм бзэджэшIищым ащыщэу 2-р мыщ щаубытыгъ. Газовэу щытыгъэу, патронхэмкIэ къагъао ашIыжьыгъэ кIэрахъор оперативникхэм мы чIыпIэм къыщагъотыгъ. Ящэнэрэ бзэджашIэри чыжьэу кIуагъэп. Илъэс 15 нахь зымыныбжь кIэлищэу Мыекъуапэ щыпсэухэрэм джы уголовнэ Iоф къафызэIуахыгъ.

Мы илъэсыр къызихьагъэм къыщегъэжьагъэу наркотикхэм япхыгъэ бзэджэшIэгъэ 60 республикэм щагъэунэфыгъ. Ащ фэдэу гъэтхапэм и 24-м МВД-м иIофышIэхэм бзылъфыгъэу Iушъхьэ зыщэрэр къаубытыгъ. Мыекъуапэ щыщ хъулъфыгъитIум яуни наркотикхэр къырахыгъэх. Ащ фэдэу поселкэу Каменномостскэми нэбгыритIу къыщаубытыгъ. Ахэм яунэхэм медицинэ препаратхэм ахашIыкIызэ наркотикхэр ащагъэхьазырыщтыгъэх.

Ахэм анэмыкI бзэджэшIагъэхэр зезыхьагъэхэри агъэунэфыгъэх. Ащ фэдэу Мыекъопэ районымкIэ Каменномостскэм хэхьэрэ мэзхъызмэтым хэбзэнчъэу чъыгхэр щизыупкIыхэрэр къыщаубытыгъэх. Красногвардейскэм щыщ кIалэу къытыгъугъэхэр зыщэжьыхэрэри, хъулъфыгъэу ахъщэ нэпцIыкIэ щафэщтыгъэри къаубытыгъэх. Ахэм яIофхэр джы зэхафых.

ТицIыф цIэрыIохэр

ИгущыIи, исурэти IупкIэх

Урысыем инароднэ сурэтышIэу, тхакIоу, Къат Теуцожь итворчествэ фэгъэхьыгъэ зэхахьэ Адыгэ Республикэм и Лъэпкъ библиотекэ щыкIуагъ. ШIэныгъэлэжьхэр, тхакIохэр, искусствэм иIофышIэхэр, студентхэр зыхэлэжьэгъэхэ зэхахьэр филологие шIэныгъэхэмкIэ докторэу Щыкъ Николай зэрищагъ.

АР-м и Лъэпкъ библиотекэ идиректор игуадзэу Гощэкъо Сачнэт зэIукIэм пэублэ гущыIэу къыщишIыгъэм къызэрэщыхигъэщыгъэу, Къат Теуцожь зэлъашIэрэ цIыф гъэшIэгъон, итворчествэ IэкIыб къэралмэ ащыпсэурэ тилъэпкъэгъухэри щыгъуазэх.

Искусствоведэу, шIэныгъэхэмкIэ кандидатэу Къуекъо Марыет сурэтышI цIэрыIоу Къат Теуцожь иIофшIагъэ IупкIэу, зэфэхьысыжь куу хэлъэу къыIотагъ. Адыгэ пшысэхэм гупшысэу ахэлъыр, щыIэныгъэм зэхъокIыныгъэу хэхъухьэхэрэр Т. Къатым исурэтхэмкIэ шIошъхъуныгъэ ин ахэлъэу цIыфмэ алъегъэIэсы.

Филологие шIэныгъэхэмкIэ докторэу Блэгъожъ Зулкъаринэ Гъобэкъуае Iоф зыщешIэм Къат Теуцожь щыригъэджагъ. Тарихъым хэхьэгъэ къэбархэр къыIотэжьыхэзэ, цIыфым пэрыохъу уфэмыхъуным, уиамалкIэ уишIуагъэ ебгъэкIыным ямэхьанэ З. Блэгъожъыр къатегущыIагъ.

ЯчIыгу къэзыгъэзэжьы зышIоигъо тилъэпкъэгъумэ Къат Теуцожь исурэтхэмкIэ IэпыIэгъу зэрафэхъугъэр, лъэпкъым итарихъ икупкI зэрэщигъэгъозагъэхэр общественнэ IофшIэнмэ чанэу ахэлэжьэрэ МэщфэшIу Нэджэт къыIотагъ.

ШIэныгъэлэжьхэу Валерий Мозготовыр, Къуекъо Асфар, ЛэупэкIэ Нурбый, Хьаудэкъо Шыхьамызэ, Цуекъо Нэфсэт, Мамый Руслъан, АР-м исурэтышIмэ я Союз итхьаматэу Хъуажъ Рэмэзан, Адыгеим культурэмкIэ и Министерствэ иотдел ипащэу Шэуджэн Бэлэ, нэмыкIхэми Къат Теуцожь итворчествэ зызэриушъомбгъурэм къытегущыIагъэх. Зы гущыIэкIэ Т. Къатым образыр литературэм къыщызэIуихын елъэкIы. «Жэмачыу», «ДымыIужъыр», фэшъхьафхэри егъэфедэх.

Т. Къатым итворчествэ къытегущыIагъэмэ «Тхьашъуегъэпсэу» къариIожьыгъ, исурэтхэр Мыекъуапэ шIэхэу къыщагъэлъэгъощтхэшъ, иIофшIагъэмэ нахьышIоу защыдгъэгъозэщт.

САХЬИДЭКЪО Нурбый.

Сурэтым итхэр: **библиотекэм зэхахьэр щэкIо.**

ТыпфэгушIо!

Хьаудэкъо Исмахьил ыкъоу Юсыф псаунығъэ пытэ иIэу, бэрэчэтныгъэр игъэшIэ гъогоу, хьалэлэу иунагъо, илъэпкъ, иреспубликэ афэлажьэзэ илъэс 70-рэ зэрэхъугъэмкIэ тигуапэу тыфэгушIо!

Юсыф уиунагъо хъярым зыщиушъомбгъоу, насыпыр илъ зэпытэу, уилъфыгъэхэр цIыфыгъэмрэ адыгагъэмрэ ялъэгъо дахэ тетхэу, ящыIэкIэ-псэукIэ уигъэразэу, пкъыпытэ-лъэпытэу джыри бэрэ тапэ уитынэу тыпфэлъаIо!

Къунчыкъохьаблэхэу Мыекъуапэ щыпсэухэрэм яобществэу «Гугъэм» икомитет

ДЕПУТАТЫР ХЭДЗАКІОМЭ АІУКІАГЪ

Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм идепутатэу Шъхьэлэхъо Азмэт Адыгэ Республикэми Краснодар краими дэгъоу ащызэлъашIэ. ЗышIэрэ пстэуми дахэкIэ ыцIэ къыраIо, ащ дакIоу ишIушIагъэхэри хагъэунэфыкIых. Анахь псэупIэ цIыкIоу районым итхэми Азмэт IэпыIэгъу афэхъу. Ежь гущыIэу ытыгъэр «IэпыIэгъу зищыкIагъэу зыкъысфэзыгъазэрэ пэпчъ сишIуагъэ езгъэкIынэу сыхьазыр» зыфэпIощтыр егъэцэкIэжьы. ПсэупIэхэм язытет, цIыфхэм ящыIэкIэ-псэукIэ зыфэдэр, къадэхъухэрэр, къадэмыхъухэрэр зэрегъашIэх, ягушIуагъохэр, якъиныгъохэр адегощых. Щымыгъупшэу, ыпсэ щыщ фэдэу ылъытэрэр икъоджэ гупсэу, къызщыхъугъэу, апэрэ лъэбэкъур зыщидзыгъэу Псэйтыку ары.

Псэйтыку республикэм итыгъэкъохьэпIэ лъэныкъокIэ агъунэ шъыпкъэ щыс. Арышъ, республикэ гупчэм къикIыхэу зыщыфаехэм пащэхэр мыщ къыдэмыхьэхэу мэхъу.

Къуаджэм къыдэкIыгъэхэу, лъэкI-амалхэр яIэхэу чIыпIэ зэфэшъхьафхэм кIэлэ шIагъохэр ащэлажьэх.

Мы аужырэ илъэсым Шъхьэлэхъо Азмэт ишIогъэшхо къуаджэм къыригъэкIыгъ: имылъкукIэ мэщыт, спортплощадкэ аригъэшIыгъэх, гъогухэм, урамхэм къарегъэшIушIэх, къоджэ гурыт еджапIэм спонсорэу иI. ИчIыпIэгъухэм IэпыIэгъоу аритырэр шIомакIэ нахь, шIуабэп.

Депутатыр анахь зыгъэгумэкIырэ Iофыгъоу къуаджэм дэлъымэ ащыщэу ылъытэрэр унэгъо былымхэм яIыгъын изытет ары. «ЯIыгъын сэIо, ау тэрэзэп, сыда пIомэ былымхэр зиемэ аIыгъыхэрэпышъ ары. Ар зэрэчылэу, былым зиIи, зимыIи, янэрылъэгъу. Зы купым ябылымхэр хъупIэм афыхэрэп, чэупчъэр къыIуахышъ, къыдагъэзыкIых — Iофыр ащ щаухыгъэу алъытэ. Игъом былым Iусхэр зымыгъэхьазырхэри ахэтых. Чэмахъо аубытынэу нахьыбэр фаеп, сыда пIомэ IэхъуапкIэ атын фаеу хъущт. Зырыз кIогъоуи чэмахъо кIонхэу адэрэп. Былымхэр куп-купэу къуаджэм дэтых, чэу гъунэмэ ащэхъух, урамхэр аушIоих, бжыхьэсэ лэжьыгъэхэр агъэкIодых.

Депутатэу Шъхьэлэхъо Азмэт мы Iофым лъэшэу егъэгумэкIы, амалхэм алъэхъу, къоджэдэсхэм зыкъашIэжьы шIоигъу. Чэмахъо аубытыныр игъоу ылъэгъугъ депутатым. Ахэр щыIэхэ хъумэ агъэфедэщт шыхэр аритынэу къариIуагъ, ащ нэмыкIэу IэхъуапкIэмкIи чэмахъохэм къадеIэнэу гущыIэ къаритыгъ. Депутатым IэпыIэгъоу къаритынэу зыфиIуагъэм былым зиIэхэр фэмычэфхэу пэгъокIыгъэхэм фэд, е къагурымыIуагъэу къыпшIошIын ылъэкIыщт. Депутатым тхьауегъэпсэу езыIон къычIэкIыгъэп, «чэмхэр Iэхъогъум дэтфыщтхэп» зыIони къахэкIыгъ.

УмыгъэшIэгъон плъэкIырэп къоджэдэсхэм язекIуакIэ. ШIу къафэзышIэн зыгу хэлъым фэчэфхэп. Ау зы къагурыIон фаер: былымхэр шъхьарыкIоу урамхэм атырагъэтыщтхэп, лэжьыгъэр арагъэулъэгущтэп. Мы Iофыр зэхифынэу кIэщэкIо куп зэхахьэм щагъэнэфагъ.

ЯтIонэрэ Iофыгъоу Азмэт зыгъэгумэкIырэр хэкIитэкъупIэхэм язытет ары. Урамхэр, къоджэ гъунэхэр шIоим зэлъикIугъэх. Шъхьадж зыщыфаем хэкIхэр хэкIитэкъупIэу агъэнэфагъэм нимыгъэсэу щыретэкъу. ЕтIани а чIыпIэр хэкIитэкъупIэ хъущтэп, къекIоу къыхахыгъэп. Псэйтыкурэ гъунэгъу къутырэу Стефановскэмрэ ячIыгухэр зыщызэуалIэхэрэм дэжь гъогубгъу шъыпкъэм ар щыI. Къуаджэм укъикIэу а гъунапкъэм укъэсыфэ сэмэгумкIэ иIэ дэтIыкIыгъэм, километрэ фэдиз хъурэм, шIоеу дэлъыр машинэ кухьэ пчъагъэ хъущт. Депутатым къариIуагъ мы чIыпIэр хэкIитэкъупIэ зэрэмыхъущтыр. Афыпсыпэ къоджэ псэупIэм хэкIитэкъупIэ гъэнэфагъэ иI, ар Афыпсыпэрэ Пэнэхэсрэ азыфагу илъ.

— Транспорт единицитIу тичылэкIэ къытатынэу щытышъ, ащ язырэр хэкIхэр зэрищэнэу дгъэнэфэщт. Машинэм иIыгъын, запчастэу ищыкIэгъэщтхэр, гъэстыныпхъэр, нэмыкI фэIо-фашIэхэр, трактористхэм ялэжьапкIэ сэ спшъэ исэлъхьажьы, — къыIуагъ Шъхьэлэхъо Азмэт. — Тракторыр къызаратыкIэ джащ тетэу зекIонхэу зэдаштагъ, къуаджэмэ зэдыряе хэкIитэкъупIэм пыдзафэхэр ащэзэ ашIыщт.

Къоджэдэсхэр, анахьэу ныбжьыкIэхэр, лъэшэу зыгъэгумэкIырэ Iофыгъомэ ащыщ къуаджэм культурэм и Унэу дэтым Iоф зэримышIэжьырэр. Мы Iофыми зэIукIэм щытегущыIагъэх, гъэзетхэми пчъагъэрэ къарагъэхьагъ. Депутатым мы лъэныкъомкIэ къэбар гушIуагъо цIыфхэм къалъигъэIэсыгъ: культурэм и Унэ ишIын пэIуагъэхьанэу сомэ миллион 20 къатIупщыгъ, мыгъэ IофшIэнхэр рагъэжьэщтых. Ащ почтэри фельдшер пунктыри хэтыщтых, чылэ гузэгум ар итыщт.

Зы Iофыгъо джыри зэIукIэм депутатым игугъу къыщишIыгъ. Ар блэкIыгъэ Хэгъэгу зэошхом ехьылIагъ. Къэблэгъэрэ мэфэкIышхоу нэмыц техакIохэр зызэхакъутагъэхэр илъэс 65-рэ зэрэхъурэр зэрифэшъуашэу хэгъэунэфыкIыгъэн зэрэфаер ащ къыIуагъ. Къуаджэм щыщхэу нэбгыри 136-рэ заом хэлэжьагъ, ахэм ащыщэу 75-р хэкIодагъ, нэбгырэ 61-рэ псаоу къэкIожьхи яду най ахъожьыгъ, нэбгыриплI заом мыкIуагъэхэу фашистхэм якIодылIагъэх. Заом хэлэжьагъэхэм, хэкIодагъэхэм, псаоу къэкIожьыгъэхэм яхьылIагъэу «ШIэжь тхылъ» къыдагъэкIыщт. Iэпэрытхыр зыгъэхьазырыгъэр сэры, къыдэгъэкIыпкIэр зытырэр Шъхьэлэхъо Азмэт, тхыгъэр компьютеркIэ зэзгъэзэфагъэр Нэтхъо Мурат. Хэгъэгу зэошхом хэлэжьагъэхэм яхьылIагъэу авторым материалыбэ иI, ау ахэр икъугъэу ащ ылъытэрэп. ЛIыгъэшхо зезыхьи зыпсэ зыгъэтIылъыгъэхэм ящыIэныгъэ къырыкIуагъэм хэзыгъэ имыIэу тхыжьыгъэн фае.

ГукъэкIыжьхэр, зэолIхэм ятхэщи яписьмэхэр, ясурэтхэр икъоу къызэугъоикIэ тхылъышхо къыдагъэкIыщт. Ащ Iоф дэзышIэхэрэм зэралъытэрэмкIэ, ипчъагъэкIэ 2000 хъоу къыдагъэкIыщт. Тхылъхэр пкIэ хэмылъэу заом хэлэжьагъэхэм яIахьылхэм аратыщт.

Къуаджэм итарихъ зэгъэшIэгъэным, ащ идэхагъэ, икультурэ ибаиныгъэ хэгъэхъогъэным ехьылIагъэу Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм идепутатэу Шъхьэлэхъо Азмэт Iофышхо ешIэ, къоджэдэсхэри ащкIэ IэпыIэгъу къыфэхъух.

ХЪУЩТ Щэбан.

<u>Непэ — сэмэркъэум и Маф</u>

ЧIЫПIЭ КЪЫЩЫТЩЭФЫГЪ

Чэщыр хэкIотагъэу телефоныр къытеуи сыкъызегъэущым сымыгубжьын слъэкIыгъэп сичъые IэшIу зэрэзэпигъэугъэм пае. ЕшъуакIор «шы фыжьым» екIэсэу шапхъэм зыригъэхъукIэ, бзылъфыгъэхэм алъыхъуным фежьэшъ, Iэхъуамбэр зынэсыгъэ цифрэхэм атеIэзэ телефоныр ыгъэчэрэгъоу регъажьэ ыкIи ар зизекIуакIэхэм ыпэкIи Iаджри сагъэгубжэу къыхэкIыгъэти, мызэгъогуми ащ фэд къысшIошIыгъ. Трубкэр къызэрэсштагъэм лъыпытэу зымакъэ зэхэсхыгъэр къэлъэIуагъ седэIу шIоигъоу, къыIуагъ США-м щыщ горэ къызэрэтеорэр. Зэхэсхырэр сшIогъэшIэгъонэу, чъыер псынкIэу стеугъ, трубкэм зымакъэ къиIукIырэм седэIуным сызэрэфэхьазырыр гурызгъэIуагъ.

— Сиунэкъощ, Нурбый, ора ар? — къеIукIы трубкэм симынэIосэ макъэр. — О сыкъэпшIэн плъэкIыщтгоп, ыпэкIэ Тыркуем сыщыпсэущтыгъ, дэхэкIае тешIагъ Америкэм сызыкIожьыгъэм. Къысфэгъэгъу узэрэзгъэгумэкIырэр. КъинкIэ уителефон къэзгъотыгъ, къэбар гушIуагъо къыплъызгъэIэсы сшIоигъоу сыкъытео.

Ибрахьим зыцIэу къэзыIогъэ хъулъфыгъэм къэбарэу къыслъигъэIэсыгъэм дэгъоу сызедэIухэ ыкIи Iуагъэхэр зызэдэтэшIыхэ нэуж гупшысэ зэфэшъхьафхэр сшъхьэ щычэрэгъухэу бэрэ сыщысыгъ. ЫпэкIи ащ фэдэ къэбархэр зэхэсхэу къыхэкIыгъэми, сиунэкъощ сыгу къыгъэкIыжьыгъ тызытес ЧIыгур 2012-рэ илъэсым кIодыжьыщтэу зэрагъэунэфыгъэр ыкIи ащ ыпкъ къикIэу Мазэр псэупIэкIэ къызэрэхахыгъэр. Джы ащ чIыгу Iахьхэр щащэфыхэу фежьагъэхэти, ежьым мылъкоу зэIуигъэкIагъэм щыщ IахьышIу лъити, чIыгу бэкIае Мазэм къыщищэфыгъ. ТызэдэгущыIэзэ, сэ сичIыгу Iахь тефэщтыр зэрэлъыстыщтыр есIуагъ ыкIи «Пэнэхэс-2» зыцIэ къуаджэ ащ щыдгъэпсынэу зэдэтштагъ. ИщыкIэгъэ документхэр Ибрахьимэ ыгъэхьазырыгъахэх, Мазэм тешIыкIыгъэ картэм чIыпIэри щигъэнэфагъ. Пстэуми апэу сиунагъо сигъусэу сыкIожьынышъ, къуаджэр зытесыщт чIыпIэр нахь тэрэзэу зыдгъэнафэкIэ сиIахьылхэри, сикъоджэгъухэри тщэжьынхэу итхъухьагъ.

Сиунэкъощ къызэриIуагъэмкIэ, бырсыр пылъэу щытэп, ауми Мазэм игражданинэу тызэрэщытыр къэзыушыхьатырэ паспортхэр апэрапшIэ гъэхьазырыгъэнхэ фае. А документым теплъэу иIэр телефонымкIэ къыслъигъэIэсыгъэти, ащ къызэрекIущтым тегъэпсыкIыгъэ сурэтхэу сиунагъо исхэм атехыгъэхэр зыдиIыгъхэу сикIалэ мэфэ благъэхэм США-м згъэкIуагъэ.

Ар къэкIожьыфэкIэ тешIэщт пIалъэр зыIэкIэтымыгъэкIэу, Мазэм тызэрэбыбыжьыщтым джы зыфэтэгъэхьазыры. Унэгъо хьап-щыпхэр хьылъэзещэ ракетэмкIэ апэрапшIэ ягъэщэжьыгъэнхэ фаеу щытышъ, ахэр тэгъэхьазырых. Бэп ищыкIагъэри, пIэкIори, шкафи, гъэучъыIалъи Мазэм щыбгъэфедэнхэу щытэп. Щыгъын тIэкIу-шъокIухэр, телефон-жъолефон зыфэпIощтхэр, палаткэ гор ныIэп. ГъомылапхъэхэмкIи Мазэм ущыпсэуным хъарджышхо ищыкIагъэп. Мэфэ щэкIым къыкIоцI зэгъогогъу ушхэмэ икъущтэу агъэунэфыгъ. Арышъ, космонавтхэм апае зэрагъэхьазырыхэрэ шIыкIэм фэдэу, шхыныгъохэр тюбикхэм арылъыщтых, ракетэм ахэм чIыпIабэ щамыубытэу Мазэм ядгъэщэнхэ тлъэкIыщт.

КъызэрэсшIошIырэмкIэ, адыгэ лъэпкъым щыщэу пстэуми апэу Мазэм кIожьыщтхэм сахэфагъэшъ, лъэпкъым и Адыгэ Быракъэу ащ щызгъэIэщтыри, Адыгэ Тамыгъэри згъэхьазырыгъэ хьап-щыпхэм ахэслъхьагъэх. Быракъыр къоджакIэм лъагэу, нэмыкI лъэпкъхэм ялIыкIохэм къалъэгъун алъэкIынэу щызгъаIэ сшIоигъу.

КIо, джары мызэгъогум, ныбджэгъухэр, Мазэм псэупIэкIэ тызэрэкIожьыщтым ехьылIагъэу къэсIон слъэкIыщтыр. ПсэупIакIэм тиIофхэр зэрэщыкIохэрэм ыужкIэ шъущызгъэгъозэщт. Сикъоджэгъухэми япсэупIэ ахъожьын фаеу зэрэхъущтыр ыкIи нахь пасэу ащ зыфагъэхьазырын зэрэфаер ясIогъахэшъ, къэбарэу къыслъагъэIэсыхэрэм атегъэпсыкIыгъэу къызэрэбыбыжьыщтхэ ракетэр къалъызгъакIозэ сшIыщт. Зауи, бани, зэгурымыIоныгъи хэмылъэу чIыпIакIэм цIыфхэр щызэдэпсэунхэу къысшIошIышъ, енэгуягъо тилъэпкъ ащ хэхъоныгъакIэхэр щишIынхэкIэ.

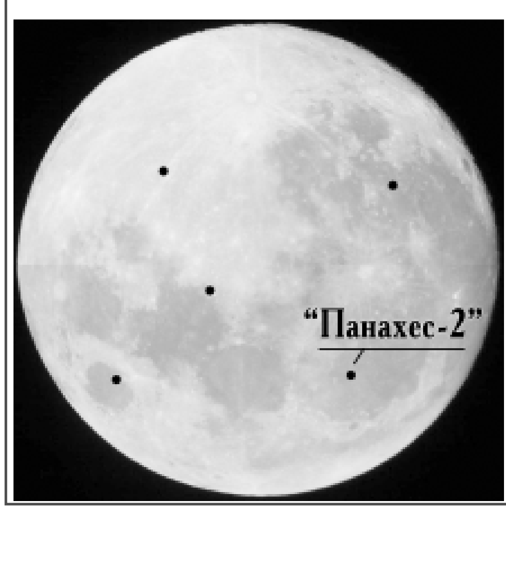

СЭХЪУТЭ Нурбый.

Сабыйхэр лъэхъаным

Владлена Кононовар

Муниципальнэ кIэлэцIыкIу IыгъыпIэу «Детский сад общеобразовательного вида N 32» зыфиIорэм ипащэр Владлена Кононовар ары. Ащ джырэблагъэ тызыщэIэм къыщытлъэгъугъэхэр тыгу рихьыгъэх. Ежь Владленэ тызэрэщигъэгъозагъэмкIэ, егъэджэн-пIуныгъэ IофшIэныр атырагъэпсыкIы джырэ лъэхъаным дезыгъэштэрэ образовательнэ программэхэм. Сыда пIомэ ахэм пIуныгъэм узэрекIолIэщт амалышIухэр къатых. ГущыIэм пае, Н. Васильевам иIофшIагъэу «Программа воспитания и обучения в детском саду» зыфиIоу къызыфагъэфедэрэм игухэлъ шъхьаIэх сабыир еджапIэм чIэхьафэ бгъу пстэури къыдэлъытагъэу ащ ищыIэныгъэ фызэхэщэгъэным пае, ищыкIэгъэ амалышIухэр зэкIэ егъэгъотыгъэнхэр, шэнхэбзэ дахэхэр хэлъхэу пIугъэныр, ащ ыныбжьырэ сэнаущыгъэу хэлъымрэ къыдэлъытагъэхэу ипсихическэ ыкIи ифизическэ лъэныкъохэм хэхъоныгъэ ягъэшIыгъэныр, джырэ дунае щыщыIэн ылъэкIыным фэгъэхьазырыгъэныр.

Джащ фэдэу игугъу къэпшIын плъэкIыщт «Сабыигъу» зыфиIоу къызыфагъэфедэрэми. Ащ иавторхэу В. Логиновамрэ Т. Бабаевамрэ анахьэу анаIэ зытырагъэтырэр, кIэлэцIыкIур еджапIэм чIэхьаным ыпэкIэ зэдиштэу ащ иинтеллект, ифизическэ, эмоционально-нравственнэ, гупытагъэ, социальнэ-личностнэ лъэныкъохэр къыдэзылъытэхэрэ хэхъоныгъэ егъэшIыгъэныр ары. Ащ пае, къэзыуцухьэрэ дунаим кIэлэцIыкIур зэрэхэщэгъэн фаеу ахэм алъытэрэр, щыIэныгъэм ыкIи культурэм ялъэныкъо зэфэшъхьафхэм ар нэIуасэ афэпшIы къодыекIэ икъурэп, иамал къыхьыщтымкIи ахэм ахагъэлажьэзэ пIугъэныр ары.

— 2001-рэ илъэсым къыщегъэжьагъэу тикIэлэцIыкIу IыгъыпIэ инновационнэ режимым тегъэпсыкIыгъэу Iоф ешIэ, хэгъэушъхьафыкIыгъэ мэхьанэ зэратырэ пшъэрылъым игъэцэкIэнкIэ, еджапIэм чIэмыхьагъэгохэм ямузыкальнэ-эстетическэ шIэныгъэхэм ахэгъэхъогъэнымкIэ ушэтыпIэ IофшIапIэу алъытэ, — еIо Владленэ.

Цыф лъэпкъыбэ зыщыпсэурэ Адыгэ Республикэм искусствэм иамалхэмкIэ художественнэ-эстетическэ пIуныгъэ еджапIэм джыри чIэмыхьагъэгохэ кIэлэцIыкIухэм щягъэгъотыгъэн зэрэфаер кIэлэпIухэм зыщагъэгъупшэрэп. МыщкIэ анаIэ зытырагъэтырэр сабый пэпчъ гукIэгъу зыхэлъ цIыфэу, ежь зыщыщ лъэпкъыми, фэшъхьаф лъэпкъхэми яшэнхабзэхэм шъхьэкIафэ афашIэу щытынхэм къыфэгъэзэущыгъэнхэр ары. Мыщ дэжьым къыщыхэдгъэщын кIэлэцIыкIу IыгъыпIэм ыпашъхьэ къиуцорэ пшъэрылъхэр зэрифэшъуашэу зэшIозыхыщт IофышIэхэу зисэнэхьат фытегъэпсыхьагъэхэр зэрэIутхэр. Ащ пащэм ынаIэ ренэу зэрэтыригъэтырэр шIугъэкIэ фэплъэгъунэу щыт.

— Мы аужырэ илъэситфым, — еIо Владлена Кононовам, — кIэлэегъэджэ 38-рэ шIэныгъэхэм защыхагъэхъорэ республикэ институтым (АРИПК) щырагъэджагъэх. Джащ фэдэу мыщ щыфагъэсэх компьютерхэм Iоф арашIэнэу. Ащ ишIуагъэкIэ информационнэ технологиер егъэджэн IофшIэным щагъэфедэ хъугъэ.

Дошкольнэ егъэджапIэм иIофшIакIэ зызыщыбгъэгъуазэрэм, нафэ къыпфэхъу сыд фэдэрэ IофшIэни фэкъулаехэу зэрэщызэхэщагъэр. Ащ лъапсэу иIэр зэгурыIоныгъэмрэ гуетыныгъэмрэ щагъэлъапIэзэ, кIэлэцIыкIу IыгъыпIэм къызэрэрыкIорэр ары. Апэрэ мафэу къызызэIуахыгъэм къыщегъэжьагъэу мыщ щылажьэхэрэм яшIуагъэу ащ хэлъыр макIэп. Ащ фэдэх Л. Клименкэр, С. Мэрэтыкъор, Д. Тэхъутэмырыр, Л. Бирюлинар, М. Еутыхыр, М. Сатанинар, Т. Шаповаловар. Ау кIэлэцIыкIу IыгъыпIэм зэкIэ иIофышIэхэм акIуачIэ зэрахьылIэрэр кIэлэцIыкIухэм япIунрэ ягъэджэнрэ нахьышIоу зэрэзэхащэщтыр, ащкIэ джыри нахь гъэхэгъэшIухэр къызэрэдахыщтхэр ары. Зэрэпсаоу коллективыр пштэми, шъхьафэу ащ иIофышIэ зырызхэм ягугъу къэпшIын хъуми, къыхэгъэщыгъэн фае яIофшIакIэ къэлэ администрацием ыкIи гъэсэныгъэмкIэ ащ иотдел, Адыгэ Республикэм гъэсэныгъэмрэ шIэныгъэмрэкIэ и Министерствэ ящытхъу тхылъхэмкIэ мызэу, мытIоу зэрэхагъэунэфыкIыгъэр. Мыщ пыдзагъэу къэтIон аужырэ илъэсипшIым пчъагъэ хъухэрэ муниципальнэ ыкIи республикэ зэнэкъокъухэмрэ проектхэмрэ яфэшъошэ уасэ къазэрэщырагъэри. Джащ фэдэу кIэлэегъэджэ коллективымрэ ащ ипащэу Владлена Кононовамрэ республикэ программэу «Одаренные дети» зыфиIорэм игъэцэкIэн яIахьэу хашIыхьагъэм, шэн-хэбзэ дахэ, культурэ ин ахэлъэу художественнэ-творческэ IофшIэныр къызфагъэфедэзэ, пIуныгъэ-гъэсэныгъэм эстетическэ екIолIэкIэ тэрэз фыряIэу зэрагъэцакIэрэм пае, АР-м гъэсэныгъэмрэ шIэныгъэмрэкIэ и Министерствэ ирэзэ тхылъ къазэраратыгъэр.

Адыгэ РеспубликэмкIэ дошкольнэ образовательнэ IофшIэпIэ анахьышIур къыхэхыгъэнымкIэ 2008-рэ илъэсым Адыгэ Республикэм и Президентэу ТхьакIущынэ Аслъан кIэщакIо зыфэхъугъэгъэ зэнэкъокъоу зэхащэгъагъэми МДОУ N 32-м гъэхъагъэшIу щишIыгъагъ ыкIи апэрэ чIыпIэр щиубытыгъ. АР-м и Правительствэ IофшIапIэм дипломэу къыфигъэшъошагъэр Президентэу ТхьакIущынэ Аслъан ыцIэкIэ Премьер-министрэу КъумпIыл Муратэ аритыжьыгъ ыкIи афэгушIуагъ. Шухьафтынэу ащ пае къаратыгъэ сомэ мин 300-р кIэлэцIыкIу IыгъыпIэм иматериальнэ-техническэ зэтегъэпсыхьан пэIуагъэхьагъ.

— КIэлэцIыкIум игулъытэ хэхъоныгъэ егъэшIыгъэныр зэлъытыгъэр пIуныгъэ IофшIэныр зэрэзэхэщагъэм изакъоп, — еIо кIэлэпIу шъхьаIэу Ирина Сидоренкэм, — джащ фэдэу мэхьанэ зиIэр зыхэтхэр, зыщыпсэурэ чIыпIэм къыщызыуцухьэрэ цIыфхэр ары. НэмыкIэу къэпIон зыхъукIэ, зыныбжь икъугъэхэу зынаIэ къытетхэм кIэлэцIыкIум игулъытэ, исэнаущыгъэ хэхъоныгъэ ашIыным пае, ищыкIэгъэ амалхэр ащ рагъэгъотынхэ фае. КIэлэегъэджэкIэлэпIухэм а Iофыгъохэми ифэшъошэ мэхьанэ араты.

КIэлэцIыкIу IыгъыпIэм ныбжьым елъытыгъэу щыгощыгъэ сабый куп пэпчъ фэгъэзагъэу нэутхагъэм игупчэхэр щызэхэщагъэх. Ахэм кIэлэцIыкIухэр зыпылъыщтхэ Iоф лъэпкъ пэпчъкIэ ящыкIэгъэ пкъыгъохэр, Iэмэ-псымэхэр ащызэгъэуIугъэх. Ащ амалышIу къеты гуфит-шъхьафитэу кIэлэцIыкIухэр ахэм ащыджэгунхэу, сурэт ащашIынэу,

диштэнхэу щапIух

ятIэм, тIэтIыим пкъыгъо зэфэшъхьафхэр ащахашIыкIынхэу, музыкэм идунай ащыхащэнхэу, театрэм зыкъыщашIыным ащыфагъэсэнхэу. Физкультурэми, спорт лъэпкъ зэфэшъхьафхэми апыщагъэхэ хъунхэмкIи джащ фэдэ амалхэр ащыряIэх. Джырэ уахътэ агъэфедэрэ пкъыгъохэмкIэ, мебелымкIэ, сабыйхэм ясэнаущыгъэ зэрыхагъэхъощт джэгуалъэхэмкIэ, Iэмэ-псымэхэмкIэ а гупчэхэр зэтегъэпсыхьагъэх. Ахэм ямызакъоу куп пэпчъ тэрэззэу, дахэу гущыIэным, зекIоным зыщыфагъэсэхэрэ, экологием, фэшъхьафхэм защыфагъэнэIосэрэ къогъупэхэр кIэлэцIыкIу IыгъыпIэм иIэх. Джащ фэдэу, анибжь елъытыгъэу, тхылъхэр, конструктор зэмылIэужыгъохэр, сабыйхэм сыдигъуи яIэрылъхьэхэр кIэлэпIухэм яIэубытыпIэхэу, дидактическэ джэгукIэхэр афызэхащэх.

ДОУ-м шэн-хэбзэ шIагъохэр чIэлъых. КIэлэцIыкIухэм ягулъытэ хэзыгъэхъорэ шэпхъэ зыкIыр ащ щыгъэпсыгъ ыкIи зэкIэ цIыфлъэпкъым уасэ зыфишIырэ шIуагъэхэм (шIушIэным, гукIэгъум, шIулъэгъум, насыпым, IофшIэным, зэкъошныгъэм, нэмыкIхэми) нэIуасэ ащыфашIых.

КIэлэцIыкIухэм апае занятиехэр гъэхьазырыгъэнхэмкIэ, ахэр зэхэщэгъэнхэмкIэ IэпыIэгъушхо къафэхъух экологием фэгъэхьыгъэу шъхьафэу зэIухыгъэ унэхэр. Зым къэкIырэ уц лъэпкъ зэфэшъхьафхэр (программэм къыдилъытэхэрэр), пцэжъые цIыкIухэр зыхэс аквариумыр, попугайхэр, шъое лъэпкъ зэфэшъхьафхэр, хыкъо цIыкIухэр щаIыгъых. Адрэм къэкIуалIэхэрэм ягуапэу щаIыгъхэр бзыу лъэпкъ зэфэшъхьафхэр ары. ЗэрищыкIагъэу ахэм адэзекIохэшъ, къясэжьыгъэхэу чэфых, орэди къаIо, ары пакIошъ, щыр цIыкIухэри къырацых. Сабыйхэм а пстэури якIасэу, ныбджэгъу шъыпкъэу алъытэхэрэ псэушъхьи, бзыу лъэпкъи яIыгъыпIэхэр къабзэу зэрэщытынхэм пылъых. Ахэм зэрищыкIагъэу адэзекIонхэм кIэлэцIыкIухэр фигъасэхэзэ, кIэлэпIум ащкIэ амал иIэ мэхъу тэщ фэшъхьафэу псэ зыпытэу дунаим къыщыддэпсэухэрэм афэгумэкIыхэу, къаухъумэхэу сабыйхэм шэн дэгъухэр ахилъхьанхэмкIэ. Арышъ, экологием иунэхэм яшIуагъэкIэ кIэлэцIыкIухэр тыкъэзыуцухьэрэ дунаим нахь благъэу нэIуасэ фэшIыгъэнхэм фэгъэхьыгъэ пIуныгъэ IофшIэныр зэшIуахын алъэкIы.

ДОУ-м икIэлэегъаджэхэм цIыкIухэм янэ-ятэхэм яшIоигъоныгъэхэри къыдэлъытэгъэным зэрэпылъхэри. Ащ фэд ахэр къызэрэкIэлъэIугъэхэм теткIэ инджылызыбзэр зыщызэрагъашIэрэ кружокэу «Хэппи Бэби» зыфиIорэр къыщызэIуахыгъэу, илъэсищ хъугъэу Iоф зэришIэрэр. Ащ сабыйхэр щырегъаджэх кIэлэегъаджэ ныбжьыкIэу Т. Пинягинам.

ЕджапIэм джыри пIуныгъэ IофшIэнэу зэрахьэрэр ифэшъошэ художественнэ-эстетическэ лъэгапIэм тетэу агъэпсызэ, сабыйхэм нахь хэхъоныгъэ ягъэшIыгъэнымкIэ джырэ уахътэм дезыгъэштэрэ педагогическэ шIыкIэ-амалхэр къызыфагъэфедэнхэм пылъых. Ащ пае, Адыгэ къэралыгъо университетым инаучнэ-методическэ гупчэ шIэныгъэм исистемэхэм ямоделированиерэ яхэхъоныгъэрэкIэ илабораторие гъусэныгъэ дыряIэу, педагогикэ шIэныгъэхэмкIэ докторэу, профессорэу Къудаикъо Мурат пэщэныгъэ дызэрихьэзэ, джыри еджапIэм чIэмыхьэгъэ сабыйхэм ямузыкальнэ-эстетическэ хэхъоныгъэ иавторскэ программэу «Доминанта» зыфиIорэр зэхагъэуцуагъ, ащ епхыжьыгъэу хрестоматиери агъэхьазырыгъ.

ШIукIэ къыхэбгъэщыныр тефэуи тэлъытэ кIэлэчIэмыхьэгъэ кIэлэцIыкIухэм яныдэлъфыбзэ егъэджэгъэнхэри кIэлэегъэджэн IофшIэнымкIэ анахь мэхьанэшхо зиIэ пшъэрылъхэм ащыщэу алъытэ. КIэлэцIыкIухэм яжабзэ гъэбаигъэным, нахь IупкIэу гущыIэнхэм егъэсэгъэнхэм пае зэкIэ ящыкIэгъэ амалхэр арагъэгъотых. Iофыгъо гъэнэфагъэм тегъэпсыкIыгъэу, кIэлэцIыкIухэм жэбзэ дахэ аIулъэу хъунхэмкIэ а IофшIэныр зэшIуахы. Игугъуи къэтшIын 2007 — 2008-рэ илъэс еджэгъум кIэлэегъаджэхэмрэ ны-тыхэмрэ зэгъусэхэу кIэлэцIыкIухэм анахь гъэшIэгъонэу къаIуагъэхэмрэ усэ цIыкIухэу зэхалъхьагъэхэмрэ зыдэт тхылъ цIыкIоу «Сабыим ижабзэкIэ» зыфиIорэр къызэрэдагъэкIыгъэр.

КIэлэцIыкIу IыгъыпIэм 2003-рэ илъэсым къыщегъэжьагъэу 2009-рэ илъэсым нэс теоретическэ ыкIи практическэ Iофыгъуабэ щызэшIохыгъэ хъугъэ. ПIуныгъэ ыкIи егъэджэн Iофэу щагъэцакIэрэм идэгъугъэ хагъэунэфыкIызэ, 2006-рэ илъэсым «Лучший детский сад г. Майкопа» зыфиIорэ щытхъуцIэр кIэлэцIыкIу IыгъыпIэм къыфагъэшъошагъ.

Ащ ипащэу Владлена Кононовамрэ иIофышIэхэмрэ зэгурыIоныгъэрэ зэдегъэштэныгъэрэ ахэлъ, зэкIэ ахэр зэфэдэу агу етыгъэу кIэлэцIыкIу IыгъыпIэм къекIолIэрэ кIэлэцIыкIухэм бгъу пстэумкIи хэхъоныгъэ зэрарагъэшIыщтым егъэгумэкIых, лъэшэу анаIэ тет. Арышъ, илъэс 25-рэ хъугъэу зиIофшIэн щытхъу хэлъэу зыгъэцэкIэрэ Владленэрэ ащ иIофшIэгъухэмрэ псауныгъэ пытэ яIэу, шIоу щыIэр зэкIэ къадэхъоу, гъозэшIоу тауж къикIырэ ныбжьыкIэхэми афэхъунхэу афэтэIо.

ШЭКIО Мир.

ТАРИХЪЫМ ИЗЭГЪЭШІЭНРЭ ЛЪЭХЪАНЫМРЭ

Тарихъымкlэ Адыгэ республикэ гимназием икlэлэегъаджэу Емтlылъ Юсыф Урысые Федерацием гъэсэныгъэмкlэ ипочетнэ lофышl, ригъэджэрэ кlэлэеджакlохэм УФ-м ыкlи АР-м ялимпиадэхэм хагъэунэфыкlырэ чlыпlэхэр къазэрэщыдахыгъэм фэшl щытхъу тхылъ 19, общественнэ пшъэрылъхэр чанэу зэрагъэцакlэрэм фэшl УФ-м гъэсэныгъэмкlэ иlофышlэхэм япрофсоюзхэм я Центральнэ Комитет и Щытхъу тхылъ, нэмыкlхэри къыфагъэшъошагъэх.

Тарихъыр кlэлэеджакlомэ зэрарагъашlэрэм, гъэсэныгъэм гумэкlыгъоу къыпкъырыкlыхэрэм, Адыгеим итарихъ еджапlэм зэрэщакlурэм, щыкlагъэу фэхъухэрэм, патриотическэ пlуныгъэмкlэ фэшъхьаф гумэкlыгъохэм къатедгъэгущыlэ тшlоигъоу ащ тыlукlагъ.

— Илъэс 33-рэ хъугъэу тарихъымкlэ есэгъаджэх, — къеlуатэ Емтlылъ Юсыф. — Пэсэрэ лъэхъаным къыщыублагъэу щыlэныгъэм изэхъокlыныгъэхэр, унаlэ зытебдзэн фэе хъугъэ-шlагъэхэр кlэлэеджакlомэ ябгъашlэхэзэ, сэнэхьатэу къыхэпхыгъэр нахь пшlогъэшlэгъон мэхъу. Ихэгъэгу, илъэныкъо гупсэ ыгъэлъапlэхэу кlэлэеджакlор лъэхъаным щыбгъэсэныр lоф къызэрыкlоу слъытэрэп.

— ЕджакIохэм шIэныгъэ куухэр агъотынхэм фэшI тарихъымкIэ сыхьат пчъагъэу къаратырэр афекъуа?

— Еджапlэ пэпчъ еджакlохэр зэреджэщтхэ программэ иl. Къэралыгъо стандарт хабзэм къытфегъэуцу. Ащ тетэу тызекlон фае. Блэкlыгъэ илъэсым елъытыгъэмэ, джы тарихъым иурокхэр нахь макlэ къытфашlыгъ.

— Адыгеим итарихъ иурокхэр зэракlухэрэм, ахэм япчъагъэ шъуфекъумэ къытаlоба.

— Тхьамафэм къыкlоцl зы сыхьат тарихъымкlэ тиl. 2009-рэ илъэсым къыщегъэжьагъэу я 9-рэ классым щакlужьырэп. Тарихъым ычlыпlэ информатикэр, нэмыкl предметхэр хагъэхьагъэх. Я 5 — 8-рэ классхэм зы илъэс еджэгъум уроки 8 Адыгеим итарихъ акlурэ.

— Сиупчlэ нахь гъэунэфыгъэу джэуапыр къептыжьынэу сыфай. Зэхъокlыныгъэхэр къышъогуаоха?

— Урысыем итарихъ зэрагъашlэ зыхъукlэ ащ ипроценти 10 — 15 къыхэсхъыр, уроки 8 — 10 хьоу Адыгеим итарихъ ясэгъэкlу. Урысыем итарихъ я XIII—XV-рэ лlэшlэгъухэм зыфэдагъэр ясэгъэкlумэ, ащ епхыгъэ лъэхъаным Адыгеим ищыlэкlагъэр къафэсэlуатэ. **Тихэку, тичlыгу яхьылlэгъэ урокхэр мэкlаlох, кlэлэеджакlохэм афимыкъухэу сэлъытэ.**

— Урысыем е lэкlыб къэралхэм ятарихъ ябгъапшэмэ, Адыгеим итарихъ гъэшlэгъон дэд, дунаим щыlэрылo шlэныгъэлэжьхэм зэрагъашlэ ашlоигъоу зэфэхьысыжьхэр ашlых.

— Краснодар сыщеджэ зэхъум, Адыгеим итарихъ музей зэlухыгъэм фэдэу кlэлэегъаджэмэ къытlуощтыгъ. Мыекъуапэ епхыгъэ хьарзынэщхэр, археологием исаугъэтхэр, лъэпкъым итарихъ шlэныгъэлэжьмэ ашlогъэшlэгъон къодыягъэп. «Адыгеим итарихъ ехьылlагъэу научнэ lофшlагъэ зимыlэ шlэныгъэлэжьмэ ахэтэп» къытаlощтыгъ.

— КъэошІэжьха шІэныгъэлэжьмэ ацІэхэр?

— Мыотlхэм афэгъэхьыгъэу Малышевымрэ Анфиловымрэ атхыгъэр макlэп, сшlогъэшlэгъонэу непи сяджэ.

— ЕджакIохэр олимпиадэхэм ахэлажьэха? Шъуиуахътэ таущтэу зыфижъугъэкъура?

— Сикlэлэеджакlохэр олимпиадэхэм ахэлажьэх. Аужырэ илъэси 10-м Урысыем ыкlи республикэм ащызэхащэрэ олимпиадэхэм апэрэ чlыпlэхэр къащызыхьыгъэхэр къахэкlыгъэх. Мы илъэс зытlум Къудайнэт Гулэз хьишъэмкlэ апэрэ чlыпlэр къыдихыгъ. Мыгъэ сыхьат пчъагъэу тиlэр зэрэмакlэм къыхэкlэу, олимпиадэм дэгъоу зыфагъэхьазырын алъэкlыгъэп, я 6 — 7-рэ чlыпlэхэр къафагъэшъошагъэх.

— Тарихъыр кIэлэеджакIомэ нахьышIоу зэрагъэшIэным пае кружокхэм ямэхьанэ къытэпIуагъэп.

— Олимпиадэхэм кlэлэеджакlохэр афэбгъэхьазырынхэм, тарихъыр нахь куоу ябгъэшlэным афэшl кружокхэр лъэшэу тищыкlагъэх. Сэ кружок сиlэп...

— Ебгъэджагъэмэ ащыщхэм яшIэныгъэ зыщыхагъахъорэм улъэплъа?

— Ар сипшъэрылъэу сэлъытэ. Тэхъумэ Айщэт — Краснодар, Кристина Цканянрэ Къудайнэт Гулэзрэ — Москва, Куних Дианэрэ Гумэ Рустамрэ — Адыгэ къэралыгъо университетым, нэмыкlхэми ащеджэх. Хъут Рустамрэ Оелl Ислъамрэ Мыекъопэ къэралыгъо технологическэ университетым чlэсых. Щыlэныгъэм зэхъокlыныгъэу фэхъурэмэ еплъыкlэу афыряlэр зэзгъашlэ сшlоигъоу сакlэупчlэ.

— Адыгеим итарихъ игъэкlотыгъэу еджапlэм зэрэщяшъумыгъашlэрэр уигущыlэ къыщыхэбгъэщыгъ. Тилlыхъужъхэр еджакlохэм нахьышlоу ашlэнхэм пае сыда шъушlэрэр?

— Адыгеим итарихъ ядгъэкlу зыхъукlэ, еджакlохэм докладхэр, сообщениехэр къагъэхьазырых. Куоу тарихъыр ябгъэшlэнэу амал тиlэп. Арышъ, нахь ящыкlагъэу тлъытэхэрэр ятэгъашlэ. Джыдэдэм я 9-рэ классым исхэм «Хэт адыгэу Советскэ Союзым и Лlыхъужъхэр?» пlоу упчlэ зафэбгъазэкlэ, тэрэзэу къэзыlощтыр макlэ. Зэрагъэшlэнэу программэм хэт, ау тэрэзэу алъыгъэlэсыгъэ хъурэп, нахь игъэкlотыгъэу акlун фае.

— ТарихъымкIэ егъэджэн тхылъхэу къыдагъэкIырэмэ шъыпкъэныгъэр «чIаухъумэу», уиеплъыкIэхэм адимыштэхэу къыхэкIа?

— Анахьэу тызыгъэгумэкlырэмэ ар ащыщ. Краснодар къыщыдагъэкlырэ тхылъхэм ащыщхэм Адыгеим итарихъ шъыпкъэм кlэрычыгъэу къатхы. Аужырэ илъэсхэм АР-м ишlэныгъэлэжьхэу К. Ацумыжъым, А. Кlыргъым, Р. Емтlылъым, Н. Лэупакlэм, нэмыкlхэми тхылъ дэгъухэр атхыгъэх, ау ащ къыщыуцухэ хъущтэп.

— КъыткIэхъухьэрэмэ тарихъым ишъыпкъагъэ зэранэжъугъэсыщтым шъупылъ. Ау щыIэныгъэм хъугъэшIагъэхэр щызэтыраIотыкIэу къыхэфэ. Сыда ащ дэжьым IэубытыпIэ пшIыщтыр?

— Джыдэдэм акъыл зиlэу, зыгу шlу илъ цlыфым «шъозэбэн» ышlыщтэп. Игъунэгъум, лъэпкъым шъхьэкlэфэныгъэ адызэрихьащт. Шъхьадж итхыдэжъхэр, иорэдхэр къэнэжьыщтых.

— ПIуныгъэмрэ тарихъ саугъэтхэмрэ зэпхыгъэхэу егъэджэным щыогъэфедэха?

— Цlыфыр щэlэфэ гъэлъапlэ, щытхъу. Щысэ зэрэтепхырэр саугъэтэу фагъэуцугъэмкlэ къэпlотэн олъэкlымэ дэгъуба? Урыс-Кавказ заом илъэхъан пачъыхьэм готыхэу тичlыгу машlор къизыдзэщтыгъэхэм саугъэтхэр афагъэуцу. Тилъэпкъ илlыхъужъхэм сыда ацlэ къызыкlетымыlорэр? **ТхэкIо цIэрыIоу МэщбэшIэ Исхьакъ итхылъхэмкIэ лъэпкъ зэфэшъхьафхэр егъэгъуазэх.** Тхакlор къытхэтызэ исаугъэт Мыекъуапэ щагъэуцун фаеу сэлъытэ. Саугъэтым ыпашъхьэ тарихъым, культурэм, лlыхъужъныгъэм афэгъэхьыгъэ урокхэр зэхэтщэных, псэ зыпыт гущыlэхэр кlэлэеджакlомэ ятlоных.

— Юсыф, кIэлэегъэджэ сэнэхьатыр уищыIэныгъэ таущтэу еупхынэу хъугъа?

— Еджапlэр къэсыухи, дзэм къулыкъу щысхьызэ, тятэ кlэлэегъэджэ сэнэхьатыр зэзгъэгъотымэ зэрэшlоигъор къысфитхыгъагъ. Ащ ыуж 1971-рэ илъэсым Кубанскэ къэралыгъо университетым сычlэхьагъ. Кlэлэегъэджэ сэнэхьатыр шlу слъэгъунымкlэ зишlуагъэ къэкlуагъэхэр еджапlэм сыщезыгъэджагъэхэр арых. Ахэр Бэгугъо Зубер, Цуекъо Хьис, Талъэкъо Джанхъот. Сыд фэдэрэ лъэныкъомкlи щысэ атепхынэу кlэлэегъэджэ lушхэм тырагъэджагъ. Апшъэрэ гъэсэныгъэ зызэсэгъэгъотым ыуж Щынджые гурыт еджапlэм илъэси 3 lоф щысшlагъ. Кlэлэегъэджэ сэнэхьатыр къызэрэхэсхыгъэм зы мафи сырыкlэгъожьыгъэп.

— Мыгъэ кIэлэегъаджэм и Илъэсэу Урысыем и ЛIышъхьэ къыгъэнэфагъ. Сыд фэдэ гугъапIэха ащ еупхыхэрэр?

— Къихьэгъэ илъэсыр аущтэу зэрагъэнэфагъэм лъэшэу сыгуераз. Хабзэм имызакъоу кlэлэегъаджэм уасэу къыфашlыщтыр ежьым къыlэтын фае. Тиеджапlэ илъэс 20 ипэщагъэу Илларион Серафимовыр Урысыем изаслуженнэ кlэлэегъаджэщтыгъэ, Хэгъэгу зэошхоми хэлэжьагъ. Мыгъэ еджапlэм мемориальнэ пхъэмбгъу къыщыфызэlутхынэу тыпылъ. Ащ фэшъхьафэу Цуамыкъо Фатимэ ригъэджагъэхэу, 1964-рэ илъэсым еджапlэм къычlэкlыгъэхэм анахь класс дэгъу илъэс 50-м щымыlагъэу къаlо. Ар Урысыем изаслуженнэ кlэлэегъадж, Лениным иорден къыфагъэшъошагъ. Ащи зыщыпсэущтыгъэ унэм саугъэт къыщыфызэlутхынэу тыфай. Щытхъур зытефэхэрэ кlэлэегъаджэхэр тиныбжьыкlэхэм зэрядгъэшlэщтым тыпылъын фае.

— Уисэнэхьат шIу зэрэплъэгъурэр нафэ къысфэхъугъ, ау ащ нэмыкIэу щыIэныгъэм сыда анахь ущыдэзыхьырэр?

— Художественнэ литературэм седжэ. Анахьэу советскэ, урыс ыкlи дунэе классикэм зафэсэгъазэ. Кино дэгъухэм сяплъыныр сикlас. Футболым, волейболым ыкlи гандболым ренэу салъэплъэ, интеллектуальнэ къэтынхэр сшlогъэшlэгъоных.

— Тхьауегъэпсэу!

ДАУТЭ Анжел.

Сурэтым итыр: **Адыгэ республикэ гимназием тарихъымкIэ икIэлэегъаджэу ЕмтIылъ Юсыф.**

ПЭНЭШЪУ Сэфэр

Тыгъэ чъыl

Бжыхьэкlэ мэфагъ, мэфэ ошlугъ. Тыгъэр зэпэшlэтэу, зиlэтынкlэ шъхьахырэм фэдэу ошъогу къаргъом итыгъ, инэбзыйхэр шъхьамысэу чlылъэм къылъигъэlэсыщтыгъэх, ау чъыlагъэх, укъагъэфабэщтыгъэп.

А мафэм сыгукlэ сылъыlэсыгъ сыгу рихьырэ пшъашъэм, Мэзагъо. Пшъэшъэ дэхэ дэд! lынэгушъхьитlу тыгъэ къыкъокlыгъакlэу мэшlэты, ынэ нагъохэм нурэр къакlехы. Идэхагъэ сиушхъухьагъ, сшъэ сыригъэкlыным сынигъэсэу шlу слъэгъугъэ. Сэщ нэмыкl ащ насыпэгъу фэхъуныр къызшlозгъэшlын слъэкlырэп. Чэщи мафи сыгу имыкlэу къыздесэхьакlы, ау инэбзыйхэр сэрыкlэ чъыlэх.

Ныбджэгъу

Сыфэхьалэлэу, ежьыри къысфэшъыпкъэу къысщигъэхъоу ныбджэгъу сиl. Сигушlуагъуи, сигукъани, сыгу ихъыкlыхэрэри зи хэсымыушъафэу ащ есэlуатэ. Ежьыри сыкъызэхешlыкlэу, гушlуагъо горэ сиlэу фыхэзгъэпсымэ, сэщ нахьи нахь лъэшэу мэгушlоу, гукъанэ горэм сегъэгумэкlымэ, ыгу хэкlыпэу къысщегъэхъу.

Синыбджэгъу бэрэ зигугъу фэсшlырэр шlу слъэгъурэ пшъашъэм, Заринэ, сыгу римыхьырэ шэнхэу къыхафэхэрэр, занкlэу ежь пшъашъэм есымыlошъухэрэр ары. Тызщызэlукlэрэм ыгу сырехьыпэу къысщегъэхъушъ, сыфаеп ыгу сыхэуlэнэу, ау зыфэшlыр къэсшlэн сымылъэкlэу Заринэ ыгу мафэ къэс нахь къызэрэсфэучъыlырэм гу лъысэтэ.

Ныбжьыкъу

Тыгъэпсэу къызщыхэкlырэ мафэхэм урамым сыкъызытехьэрэм тыдэ сыкlуагъэми къызготэу мэфэ реным синыбжьыкъу къыздекlокlы.

Сикъэщэн Нэфсэт сэ ащ фэсэгъадэ. Лъэшэу сыгу рехьышъ сикъэщэн сэlо шъхьаем, зыфэшlыр къызгурымыlоу шэн гъэшlэгъон хэлъ. Пчыхьэм тызэlукlэнэу зесlорэм къезэгъырэп, янэ-ятэхэм къыфамыдэщтэу, псэлъыхъохэр къыфэкlонхэм ыныбжькlэ джыри нэмысыгъэу къыраlоу ары сызхигъэдаlорэр, ау зэхэсхэу тикъуаджэ щыlэ кlалэ горэ пчыхьэ къэс ыдэжь исэу.

Мафэм урамым тызщызэlукlэрэм шlу дэдэ зэрэслъэгъурэр, инэплъэгъу ренэу сызэрэкlэхъопсырэр къэсlонэу къызезгъэжьэрэм lощхыпцlыкlы, ежьыри ыгу сырехьэу къысшlуегъэшlы, ар сшlошъ зыгъэхъурэ гущыlэр ыжэ къыдэкlыхьэуи зэхэсэхых, ау пчыхьэ зэрэхъоу синыбжьыкъу фэдэу мэкlодыжьы.

НАРОДНЭ ПИСАТЕЛЭУ ЦУЕКЪО ЮНЫС ИЛЪЭС 70-рэ ЗЭРЭХЪУРЭМ ИПЭГЪОКI

ЦУЕКЪО Юныс

КЪАДЫРБЭЧ ИБЭЩШIЫГЪ

Тарихъ романым щыщ пычыгъохэр

(КъызыкIэлъыкIорэр гъэтхапэм и 31-м къыдэкIыгъэ номерым ит).

Ау нэужым къызфэсIогъэ лъэпкъищым, народнэ е, нахь тэрэзэу къэпIон хъумэ, демократическэ зещэкIэ-шIыкIэм рыпсэурэ лъэпкъмэ, афэгъэхьыгъэмэ, ащ фэдэ гъэхъагъэхэр пшIынхэм ущыгугъыным мэхьанэ иIэп. А лъэпкъхэм, СилъапIэу Синэф, шъори шъузэрэщыгъуазэу, ашъхьэщыт оркъхэр зыпарэкIи къырадзэхэрэп, афэIорышIэхэрэп, нахь тэрэзэу пIон хъумэ, оркъхэр арэп, ежь цIыф къызэрыкIохэр ары Iоф зыдыряIэнхэ фаер. Арэу щытми зэ шъхьаем, цIыфмэ бэрэ бжым зашIы нэуж оркъмэ чIэнагъэ ашIыгъэми, ахэм яфэмэбжьымэ чIэкIыгъэхэ дэдэу плъытэныр тэрэзэп, ахэр джыри цIыфхэм яакъылэгъух, Iоф цIыкIу-шъокIухэмкIи яупчIэжьэгъух; арэу зыщыткIэ, а лъэпкъмэ къахэпхырэ лIыкIомэ уасэ яIэным фэшI, лъэныкъуитIуми, оркъхэми адрэ цIыф къызэрыкIохэми, уахэплъыхьаныр игъо дэд. Арэущтэу тэ тилъэгъун къызэрэддэхъуным нэмыкI тыгу имылъэу тызекIоу, цIыфмэ азыфагу бырсыр къимытэджэным ыкIи зэмызэожьынхэм тыфэмысакъымэ хъущтэп.

ЧIыпIэхэм Iофмэ язытетмэ сакъэу узэрэзекIощт, бгырысхэр Iэпыщэгъу зэрэпшIыщт шIыкIэхэр нахь къагъэлъэгъощт, ау мыщ дэжьым хэзгъэунэфыкIын, СилъапIэу Синэф, лIыкIохэр къыгъэнэфэнхэу Инструкциер зыIыгъэу кIуагъэм оркъхэмрэ цIыф къызэрыкIохэмрэ азыфагу бырсыр къызэрэдимыгъэтэджэн фаер, анахьэу ынаIэ зытыригъэтыщтхэр Демократическэ Зещэн шIыкIэм тегъэпсыхьэгъэ лъэпкъхэр арых, ащ фэшI, сэ къызэрэсшIошIырэмкIэ, народнэ старшинэхэм зэхаригъэшIыкIын фае оркъмэ алъэныкъокIэ къырагъэблагъэрэ лIыкIомэ мэхьанэ закъо — азыфагу рэхьатныгъэр зэрилъын фаер — ары ныIэп, ащ шIокIэу класс горэми фэгъэкIотэныгъэ, хэIэтыкIыныгъэ горэ зэрэфамышIырэр ары. Нафэу зэрэщытымкIэ, Тыркуем и Правительствэ оркъмэ мызэу-мытIоу хабзэу чIанагъэр агъотыжьынымкIэ къадеIэнэу лъэIухэр фашIыгъагъэх, адрэми къыгъэгугъэщтыгъэх, ары анахьэу цIыфмэ джэнджэш къахэзылъхьэщтыгъэр, къыхэзгъэхъожьми лыеп, Диваныр афэмылъэгъоу зышIыщтыгъэхэр.

Мы къэсIогъэ пстэур Черкес хъэлкъми епхьылIэнхэ плъэкIыщт; адрэ зыми емыпхыгъэхэу Кавказым щыпсэухэрэ бгырыс хъэлкъ зэфэшъхьафхэм ягъэзекIокIэ-шIыкIэрэ япсэукIэрэ ыкIи чIыпIэу зыдэщысхэмрэ, ахэр правительствэм къызэрэфыщытхэм сазэрэщымыгъуазэм къыхэкIэу, Iэпыщэгъу шIыгъэнхэмкIэ къясIолIэн сшIэрэп, шъыпкъэныгъэу къытфыряIэми шIошъхъуныгъэ гори фысиIэп; арэу щыт нахь мышIэми, сэ зэрэслъытэрэмкIэ, мыхэми джащ фэдэ къабзэу уадэзекIонэу къысшIошIы, гъунапкъэм инэчальствэ къызыфиIохэрэм апэрапшIэ къащебгъэжьэнышъ, цIыфхэр анахь зыгъэдэIон зылъэкIыщтхэр уапэ ибгъэшъхьэзэ. Джаущтэу узекIозэ зэпыбгъафэмэ, лъэпкъ зэфэшъхьафмэ благъэ зафэпшIынымкIэ, зыкъябгъэштэнымкIэ гъэхъагъэ пшIынэу сэгугъэ; анахьэу Къэбэртаемэ ягъунэгъу Осетин лъэпкъым игуакIэхэр ары. Ау мыщ дэжьым гу лъыозгъатэ сшIоигъу, мы хъэлкъ пстэумэ, анахьэу Кавказым итыгъэкъокIыпIэкIэ, ДагъыстанкIэ, щыпсэухэрэм уалъыIэсын-зэпэкIэбгъэкIынхэмкIэ мэзитIурэ ныкъорэр е мэзищыр мэкIэ дэдэ зэрэхъущтым, ащ фэшI, СилъапIэу Синэф, Черкес хъэлкъым ыкIи ащ пэгъунэгъэнымкIэ лIыкIохэр къегъэблэгъэгъэнхэм пэшIорыгъэшъэу зыпари хьылъэ къыхэкIыщтэп, сыда пIомэ ежьхэм апаешъ ары пстэури зыфэгъэхьыгъэр. ПIон хъумэ, адрэхэри мыдрэхэри зэзэонхэмрэ зэщыхьанхэмрэ зэдыхэтхэ зэпытых; арышъ, ащ фэдэ хъэлкъыр IорышIэу хъуным укIэдэуным къикIын щыIэу ущыгугъынэу щытэп; старшинэхэмрэ пщы-оркъхэмрэ яшIэ зэхэлъэу зэдашIыгъэ зэзэгъыныгъэр, щыIакIэм щыпхырагъэкIынэу зыфэхьазырхэр цыхьэшIэгъуджэ нэбгырэ заулэмэ неущ зэщагъэкъожьынхэ алъэкIыщт; а зы дэдэр кIэух

Марышъ илъэс заулэ хъугъэу тиуIэшыгъэ дзэхэр Шапсыгъэхэм, анахьэу Натхъокъуаджэхэм, зэрапэшIуекIохэрэр мы чIыпIэм щыхэбгъэунэфыкIымэ хъущт; мыхэм ячIыгумэ пытапIэхэр ащагъэпсыгъэх, гъогухэр ащыпхыращыгъэх; ячылэхэр агъэстыгъэх, зэрар ин дэдэ арагъэшIыгъ; тапэшIуекIоу амалэу щыIэхэр зэрадызетхьэрэр ашIошъ хъугъэ, арыми кIуачIэкIэ укъытпэуцужьын зэрэмылъэкIыщтыр икъукIэ къызыгурымыIуагъэхэр ахэм ахэмытхэу пIони плъэкIыщтэп, ары шъхьам, мамыр зыфэтIорэ лъэпкъмэ алъэныкъокIэ зы

гъухэу щыс Бгырыс лъэпкъхэм ялIыкIохэр Вознесенскэм екIолIэнхэу пшIыхэмэ нахь тэрэз хъущт, адрэ пэмыкIырэ Бгырыс лъэпкъхэм яехэр Тифлис е Владикавказ щызэIукIэнхэу. Ащ фэдэ унашъо шIыгъэныр, сэ къызэрэсщыхъурэмкIэ, мыщ дэжьым къекIурэп, арыми Кавказым идэхэпIэ чIыпIэ шIагъо Черкес хъэлкъым зэлъеубыты, верст 700 фэдиз хъоу тигъунапкъэмэ къапэIулъ, ар Кавказым икIыхьагъэ хьазырэу ищэнитIу мэхъу, джы къызнэсыгъэм къытфемыгъэуцолIэгъэ къушъхьэчIэс мин шъищыр щэпсэу, адрэ ягъунэгъу къушъхьэчIэс лъэпкъ дэчъыжьхэу зигугъу къэсшIыгъэхэр хэмытхэу, етIани джыдэдэм тидзэмэ мыщ мыхъэр щагъахъэ, ащи инэу унаIэ тебгъэтын фае, сыда пIомэ мыхэр зэрэбгъэIасэхэрэм зыми емыпхыгъэ Бгырыс хъэлкъхэм яшIуагъэ екIыжьыщт. Къушъхьэ тIокIэ чыжьэмэ ащыпсэухэрэ лъэпкъхэм ялIыкIохэр гъэнэфэгъэнхэми мэхьанэшхо иI, ахэм нибжьи тэ Iоф къыддыряIагъэп ыкIи къыддыряIэп; лIыкIомэ яхэгъэгумэ загъэзэжькIэ алъэгъугъэмрэ зэхахыгъэмрэ Зиусхьан ЛъапIэм Кавказым щыпсэурэ хъэлкъмэ шIоу афишIэрэр аIотэжьынымкIэ игъуаджэ хъущтэп. ЛъапIэу Император Зиусхьаным заIуигъэкIэным фэшI лIыкIохэр къыхэщыгъэнхэр гъэцэкIэгъэнымкIэ еплъыкIэу сиIэхэр зэрэсфэлъэкIэу къисIотыкIыгъэх, джы ти Правительствэ ыгъэуцугъэ унашъом фэгъэхьыгъэу гущыIэ заулэ къасIомэ сшIоигъу.

Пщыхэм агъэIорышIэрэ лъэпкъхэм ащыщхэм ахэм яхабзэ агъэцакIэ, нэмыкIхэу демократическэ зещэкIэ-шIыкIэ зиIэхэри ястаршинэхэм аIорэм блэкIыхэрэп, арэу щыт нахь мышIэми, СилъапIэу Синэф, тIуми Iофхэм язэшIохынкIэ зэдэштэныгъэ ахэлъэп, язекIуакIи тэрэзэу гъэпсыгъэп: ау мышIыгъэмэ Iофым къыхэгъэлэжьэфэхъущт: мамырэу пшIыгъэх пIозэ, къызэщыкъожьыщтых, икIэрыкIэу лъыгъачъэр къежьэжьыщт; мы пстэури щыгъэзыягъэу зыхъущтыр узыгъэрэзэрэ хэбзэшIу шъыпкъэр ахэмэ азыфагу иплъхьэмэ ары; арышъ, апэдэдэ ибгъэшъыщтыр, сэ сиеплъыкIэкIэ, ежьыр-ежьырхэу Правительствэм ищыкIагъэу афилъытэхэрэр, етIанэкIэ старшинэхэмрэ пщы-оркъхэмрэ игъокIэ аштэхэрэр ары; ащ пае узгъэрэзэрэ гъэIорышIапIэхэр амал зыдэщыIэ чIыпIэхэм ащызэхэщэгъэнхэр ищыкIэгъэшху; джащыгъум Правительствэр зыкIэдэурэмрэ туземцэмэ рыразэу аштагъэхэмрэ гъэцэкIэжьыгъэхэ хъунхэ алъэкIыщт; Iофыгъохэр аштэхэу ахэр замыгъэцэкIэжьхэкIэ зэрар къыхьыщтышъ, гъэнэфагъэ.

Ащ фэдэ гъэIорышIапIэхэр зыщызэхэпщэнхэ плъэкIыщтыр Черкес хъэлкъым ичIыгу, пщыхэм агъэIорышIэрэр ары, ащ шIуагъэ къытынэу сеплъы, зыпарэми емыпхыгъэ лъэпкъхэмкIэ нэрылъэгъушIу хъущт, Правительствэм ыгъэунэфыгъэ хабзэм рыпсэущтых, дин шIошъхъуныгъэу яIэр, шэн-зекIокIэ хабзэу ахэлъхэр къафэнэжьыщтых; арымырмэ джы къызнэсыгъэми мамыр цIыф лъэпкъхэр, пэмыкIхэм ялъытыгъэмэ, екIагъэхэу мэпсэух, ар тэ тинэчальникмэ ялажьэу ары ыужхэрэм макъэ зэрагъэIурэр нэпцIы нахь мышIэми; сыда пIомэ а пстэури къызхэкIырэр зэмызэгъыныгъэ-бырсырыгъэм кIэух фэзышIын зэрэщымыIэр ары; арэу щыт нахь мышIэми, Бгырыс лъэпкъхэу джы къызнэсыгъэми пхэнджэу къытэплъхэрэм къагурыIуагъ пIон плъэкIыщт къытэшIухэмэ, шъыпкъагъэ къыддызэрахьэмэ, бэкIэ федэхэкIыпIэ ежьхэмкIэ зэрэхъущтыр, IорышIэу къыдгот Къэбэртаемэ ящыIакIэ нахьышIу зэрэхъурэм, сэ сишIошIкIэ, дэгъоу ар къегъэлъагъо.

унагъо горэми зигъэзагъэп. Ащ къеушыхьаты мы аужрэхэм язытет зэрэмыхъатэр, ахэм афэшъошэ шIушIэхэр икъукIэ ыпэкIэ пытэу зетхьэгъагъэхэмэ, зэрэщытын фэе кIэуххэр тэркIэ зэрэфэхъущтыгъэхэр; а охътэ дэдэм етIани унагъо зыпымылъхэр, шъхьэзакъохэр джэгъогъу къытфызиIэ лъэпкъхэм ащыряIэ Iахьылхэр къабгынэхэшъ, тидзэмэ къулыкъу ащашIэнэу зыкъытфагъазэ: ти Правительствэ ишIушIэ, ячIыгогъухэу тидзэмэ ахэтхэм, нэмыкIхэми хьатырышIэшхоу зэрафыщытыр алъэгъушъ ары, ау унэгъо пчъагъэхэр е чылэ псаухэр тадэжь къэкIожьынхэм фэшI тынчыгъэрэ шIугъэрэ къызэрэтагъотылIэщтхэр ядгъэлъэгъуныр нахь тэрэз. РэхьатыпIэр къытэзымылъэгъулIэрэ типыйхэр тадэжь къызэпырыкIыжьынхэм, оIо пае, уежэн плъэкIына арэущтэу щымытмэ: къытэшIунхэу, екIолIапIэ къытатынэу, яшIуагъэ къагъэкIонэу ыкIи нэфэшъхьафыбэкIи дагъохэр тэ афэтэшIых; зыфаехэр зэрагъотылIэжьхэу тшIынхэу гущыIи ятэты, тидагъохэр джырэ лъэхъаным итых, тигущыIэ тыгъэхэр къихьащт лъэхъаных, а уахътэм, ори узэрэщыгъуазэу, СилъапIэу Синэф, ежьхэр непэрэ гузэжъогъум хэтых, щэпсэух, неущ къэхъущтым зыцэкIи ыгъэгумэкIыхэрэп, ащ къыхэкIэу, сэ сиеплъыкIэ къэсыушыхьатынэу зэсымыкужьэу, унаIэ теозгъадзэ сшIоигъу къытэшIунхэу зыIорэ лъэпкъхэм ящыIакIэ нахьышIу шIыгъэным пае, хэбзэ тэрэз афызэхэщэгъэн зэрэфаем, ти Правительствэ мурадэу зыфигъэуцужьыгъэхэр ащкIэ нахь бгъэпытэнхэ плъэкIыщт, къызэрэсщыхъурэмкIэ, зэрэпсаоу къыпфызэдемыгъэубытми а Iофыгъор чIыпIабэмэ ащыбгъэпсынэу гугъапIэ щыI. ХэушъхьафыкIыгъэ Кавказ Корпусым иIэ командир Зиусхьан мыщ къыкIэлъыкIорэ ищыкIэгъэ Iофыгъохэр къыгъэунэфыгъэх:

«1) Джэгъогъу зыхэлъэу къыташIылIэрэ пстэури щыгъэтыгъэнхэу.

2) Гъэрэу ыкIи хэхьажьыгъэхэу тиехэу аIыгъхэр къытатыжьынхэу.

3) Адрэ къытфемыгъэшIурэ лъэпкъхэм апэшIуекIоу лъэтемытэу яшIуагъэ къытагъэкIынэу.

4) Урыс къэралыгъо цIыфэу ащкIэ унашъо зиIэу е нэчальствэм фитыныгъэ зэритыгъэу яхэгъэгу ихьэрэм ыкIи ар зэпызычырэ пэпчъ щынагъо зыпари шъхьащымытынэу.

5) Нэчальствэм игъоу зэрилъэгъугъэм теткIэ, гъогухэр ыкIи пытапIэхэр ишIыхьэгъэнхэмкIэ цIыфхэмкIи, кухэмкIи яшIуагъэ къагъэкIонэу.

6) Дзэпащэу ячIыгу зэпызычыхэрэм IэпыIэгъу афэхъунхэу.

7) Правительствэм пащэу афигъакIорэм ыIорэм икъун фэдизкIэ едэIухэзэ ашIынэу.

8) Ежь Правительствэм ылъэныкъокIэ лъэпкъэу къытэшIурэ пэпчъ щынагъо шъхьэщымытэу, рэхьатэу ыкIи шIущэу зэрэпсэуным фэшI, къытефэрэр зэкIэ зэшIуихынэу пшъэрылъ зыфешIыжьы. Гъунэм нэсыгъэхэу мы Iофыгъохэм, хэзыгъэ афэмыхьоу, къушъхьэчIэсхэр къязэгъыхэмэ, апэрэ ыкIи ящэнэрэ пунктхэм нэмыкIхэр агъэцэкIэжьыных, ау енэгуягъо бэрэ рамыгъэкъудыинкIэ ыкIи уигъэрэзэнэу пымылъынхэкIи».

Мы Iофыгъохэм къызэрэфямыгъэшIущтхэр пэшIорыгъэшъэу ылъэгъузэ, Кавказ линием Iулъ дзэхэм яIэ Командующ Зиусхьан мыщ ыпэкIэ, 1832-рэ илъэсым, Чэчэнхэм афагъэнэфэгъагъэхэм фэдэхэмкIэ зэблихъунхэу игухэлъ:

«1) Джэгъогъу кIуачIэу къытпагъохрэ пстэури щыгъэтыгъэнэу.

2) Тэ дгъэнэфэрэ Шэсхэр къытатынхэу. ИлъэсиплI зытешIэрэм ахэр къытфызэблахъунхэм нэмыкIхэмкIэ фитыныгъэ тиIэнэу, ау мыщкIи Урыс нэчальствэм зыфиIохэрэр арэу.

3) ТицIыфэу ахэхьажьыгъэхэу ыкIи гъэрэу аIыгъхэр къытатыжьынхэу.

4) КъытэмышIунхэу изыхъухьэхэрэр хэхэскIэ нэмыкI чылэмэ аштэхэ хъущтэп, ащкIэ Урыс нэчальникым Iизын римытыгъэу ыкIи абрэджмэ шъхьэегъэзыпIи зарагъэшIынэу щытэп.

5) КъытэмышIурэ цIыфым шэу, былым пIашъэу ыкIи мэлэу иIэр Iэхъогъумэ аштэнхэ фитхэп, ащ фэдэхэр къызыхагъэщхэрэ Iэхъогъухэр зэрэпсаухэу аубытхэзэ ашIыщт ыкIи, ащ имызакъоу, къытэшIугъэ цIыфхэри агъэпщынэнхэу.

6) Тигъунапкъэхэм шIэпхъаджэ ащызезыхьагъэхэу кIэзытхъужьыгъэ хьакIэ-къуакIэхэр зичIыгумэ азэпырызгъэкIхэрэм пшъэдэкIыжь ахьынэу: тицIыфэу гъэрэу аIыгъхэр къытатыжьынхэу, былымэу ыкIи шэу афыгъэхэм ауасэ къапщыныжьынэу а пшъэдэкIыжьым къыделъытэ.

(Джыри къыкIэлъыкIощт).

Спортымрэ тигупшысэхэмрэ

Хэта АДЫГЕИР дунаим щязыгъашIэрэр?

Адыгэ Республикэр Урысые Федерацием имызакъоу, дунаим нахьышIоу щашIэным фэшI культурэм, искусствэм, спортым гъэхъагъэу ащашIыхэрэм мэхьэнэ ин яIэу щыт. Ар типащэхэм къыдалъытэзэ, стадионхэр Мыекъуапэрэ Адыгэкъалэрэ ащашIых, футбол ешIапIэхэр, спорт псэуалъэхэр къызэIуахых. Ащ фэдэ зэхъокIынигъэхэр зыщыкIорэ республикэр Урысыем иIэшъхьэтетхэм янэплъэгъу ит.

КIымэфэ Олимпиадэ джэгунхэу Ванкувер щыкIуагъэхэм Урысыем испортсменхэм медалэу къащыдахыгъэр макIэ. Хэгъэгум и Президентэу Дмитрий Медведевым зэрилъытэрэмкIэ, УФ-р ауж къинэрэмэ ащыщ зэрэхъугъэм уезэгъы хъухэщтэп. Физкультурэмрэ спортымрэ заушъомбгъуным фэшI амалышIухэр тиIэх.

Адыгэ Республикэм Шъачэ икIи Лондон ащыкIощт Олимпиадэ джэгунхэм зафегъэхьазыры. Стадионэу «Юностыр» къызэIуахыгъэу футбол щешIэх, Темыр Кавказым испорт зэнэкъокъухэр щызэхащэх. Мыекъуапэ республикэм истадион шъхьаIэ щашIынэу фежьагъэх.

— Мыекъуапэ сыщыщэу сэлъытэ. Сянэ илъэс 20 фэдизэ дэсыгъ, — къытиIуагъ Урысыем спортымкIэ, туризмэмкIэ икIи ныбжьыкIэ политикэмкIэ иминистрэу Виталий Мутко. — Адыгеим стадионэу щагъэпсырэм Урысые Федерацием атлетикэ псынкIэмкIэ ихэшыпыкIыгъэ командэ егъэджэн зэхахьэхэр щызэхищэхэзэ, спортсменхэм яухьазырыныгъэ хагъэхъощт, дунэе зэнэкъокъухэри Мыекъуапэ щыкIощтых.

Виталий Мутко Москва щызэхащэгъэ зэIукIэмэ ащыщ къыщиIуагъэми тыщыгъуаз. Спорт бассейнхэр Адыгеим иIэхэп. Ащ министрэр егъэгумэкIы, ахъщэу пэIухьащтыр къызэрэтфитIупщыщтым пылъ.

Азмэт Адыгеим и Абрамович

Мылъку спортым хэмылъхьэу гъэхъагъэ пшIын плъэкIыщтэп. Урысыем иIэшъхьэтетхэр ащ къыпкъырыкIыхэзэ, лъэкI зиIэхэм зафагъэзагъ IэпыIэгъу къафэхъунхэу. ЗэлъашIэрэ миллиардерэу Абрамович Англием ифутбол командэу «Челси» ахъщэшхо фетIупщы. Ар Iофыгъо дэйкIэ тлъытэрэп шъхьае, хэгъэгоу зыщыщыми ишIуагъэ ригъэкIын фаеба.

Абрамович Урысыем ифутбол хэхъоныгъэхэр ышIынхэм пае ахъщэ Iофым хилъхьанэу макъэ къыгъэIугъ. Адыгеим сыда ащ шIуагъэу хихыщтыр? Джэуапыр къэтыжьыгъошIоп, ау тыгу къэзыIэтыщтхэри тиIэх.

Парламентым идепутатэу Шъхьэлэхъо Азмэт бизнесмен. Адыгэ Республикэм икъуаджэхэм стадионхэр, спорт псэуалъэхэр ащышIыгъэнхэм иIахьышIу хелъхьэ. Культурэм иIофшIапIэхэми IэпыIэгъу афэхъу.

— Штангэр зыщаIэтырэ чIыпIэхэр зэрэтфимыкъухэрэм къыхэкIэу тиныбжьыкIэмэ икъоу Iоф адэтшIэн тымылъэкIэу уахътэ къытэкIугъ, — къеIуатэ РСФСР-м изаслуженнэ тренерэу, атлетикэ онтэгъумкIэ АР-м и СДЮСШОР идиректорэу Хъуажъ Мэджыдэ. — Шъхьэлэхъо Азмэт тызелъэIум, штангэ IэтыпIищ къытфигъэпсыгъ. Физкультурэмрэ спортымрэ апыщагъэмэ япчъагъэ хэдгъэхъонэу амалышIухэр тиIэ хъугъэх. Тхьауегъэпсэу, Азмэт.

Шъхьэлэхъо Азмэт изакъоп спортым мылъку хэзылхьан зылъэкIыщтыр. Бизнесым зырагъэушъомбгъузэ, Адыгеим щыщ кIалэхэу Москва, Санкт-Петербург, Сыбыр, нэмыкIхэми ащыпсэурэ тилъэпкъэгъумэ бэкIэ тащэгугъы.

Нэтхъо Бибарс Мыекъуапэ къэкIощт

Израиль ит адыгэ къуаджэу Кфар-Камэ щапIугъэ Нэтхъо Бибарс Урысыем футболымкIэ ичемпионэу «Рубин» (Казань) аштагъ. ТелефонкIэ джырэблагъэ Бибарс тыдэгущыIагъ.

— Казань дэгъоу къыщыспэгъокIыгъэх, сафэраз бысымхэм, — еIо Бибарс. — Футболыр сикIас, хэгъэгу икIи дунэе зэнэкъокъумэ сахэлажьэ. Мыекъопэ «Зэкъошныгъэм» идиректор шъхьаIэу, тиунэкъощэу Нэтхъо Адам ары зэхэщэн IофхэмкIэ IэпыIэгъу къысфэхъугъэр. Ащ ишIуагъэкIэ «Рубин» сыщешIэу езгъэжьагъ.

Нэчэс Анжелик

Адыгеим стадионыкIэ зэрэщашIырэр, «Зэкъошныгъэр» ятIонэрэ купым зэрэхэтыр Б. Натхъом ешIэ.

— Чэчэным, Дагъыстан, Темыр Осетием, Къэбэртэе-Бэлъкъарым яфутбол командэхэр Премьер-лигэм хэтых, — еIо Бибарс. — Мыекъопэ «Зэкъошныгъэр» ятIонэрэ купым къыхэкIынышъ, Урысыем икомандэ анахь лъэшмэ якуп зэрэхэхьащтым фэбэнэщтэу къэбар зэхэсхыгъэшъ, сэгушIо.

Текке, Къэбзэ...

«Рубин» щешIэх Тыркуем къикIыгъэхэ Текке Фатихь, Къэбзэ Хьасан, Гекдениз Караденииз, Краснодар щапIугъэхэ Виталий Калешинымрэ Александр Ореховымрэ. Ахэр Нэтхъо Бибарс шIэхэу ныбджэгъу къыфэхъугъэх.

Къэбзэ Хьасан иIахьылхэр адыгэх. Текке Фатихьи адыгэу Тыркуем исхэр инэIуасэх, аIокIэ. Мыекъопэ «Зэкъошныгъэр» Премьер-лигэм хэхьан фаеу алъытэзэ, ежьхэри Адыгеим икомандэ щешIэхэ ашIоигъу.

Мэлылъфэгъум и 10-м ятIонэрэ купым Урысыем изэнэкъокъухэр щаублэщтых, «Зэкъошныгъэр» Таганрог икомандэ тикъалэ щыIукIэщт. Нэтхъо Бибарс а мафэм ехъулIэу Мыекъуапэ къэкIон имурад. «Рубин» щешIэрэ футболистхэри гъусэ къызыдишIыхэ шIоигъу. Адыгеим испорт ищыIакIэ еплъыщтых. «Зэкъошныгъэм» ипащэмэ зэзэгъыныгъэ зэрадашIыщтми, тикомандэ зэрэщешIэщтхэми егупшысэх.

«Зэкъошныгъэм» идиректор шъхьаIэу Нэтхъо Адам телефонэу Казань тызэрэтеощтыр къытиIуагъ. Бибарс ителефон псынкIэу угу иоубытэ. **8903-рэкIэ къырегъажьэшъ, 0202-кIэ** еухы. Адыгэ къашъохэр футболистмэ къафашIыщтых, тиорэдхэр къафаIощтых. Бибарси, Хьасани, нэмыкI футболистхэри адыгэ къашъохэм афэгъэсагъэхэшъ, джэгур джэгушхо Мыекъуапэ щыхъунэу тэгугъэ.

Нэчэс Анжелик, ЛIыбзыу Аслъан...

— Искусствэмрэ спортымрэ пытэу зэхэгъэщагъэх, — къаIуатэ артист цIэрыIохэу Нэчэс Анжеликэрэ ЛIыбзыу Аслъанрэ. — Футболистхэм орэд къафэтIощт, Адыгеим идэхагъэ искусствэм иамалхэмкIэ ядгъэшIэщт.

Нэчэс Анжеликэрэ ЛIыбзыу Аслъанрэ Израиль щыIагъэх, концертэу къыщатыгъэхэм Нэтхъо Бибарс шIогъэшIэгъонэу яплъыгъ. Адыгабзэр дэгъоу ешIэшъ, Бибарс тилъэпкъ орэдхэри мэкъэ дахэкIэ къыхедзэх.

«Илъэсым иорэд»

Ащ фэдэ пчыхьэзэхахьэ 2010-рэ илъэсым иаужырэ мазэ Мыекъуапэ щызэхащэщтэу Адыгэ Республикэм культурэмкIэ иминистрэу Чэмышъо Гъазый тигъэгугъагъ. Тиорэд анахь дэгъухэм тядэIуным фэшI концертэу филармонием щыкIощтыр дэгъоу агъэхьазырыщтэу къытщэхъу. ЗыгорэкIэ хабзэм икъулыкъушIэхэр игъо зимыфэхэкIэ е амал замыгъотыкIэ ЛIыбзыу Аслъан кIэщакIо фэхъунышъ, лъэпкъ искусствэм ипчыхьэзэхахьэ зэхищэщт.

Къыхэтыутыщтхэм шъукъяж

Адыгэ музыкальнэ Iэмэ-псымэхэмкIэ ансамблэ зэрэзэхащэрэм, Урыс-Кавказ заом илъэхъан тичIыгу къаухъумэзэ фэхыгъэхэм

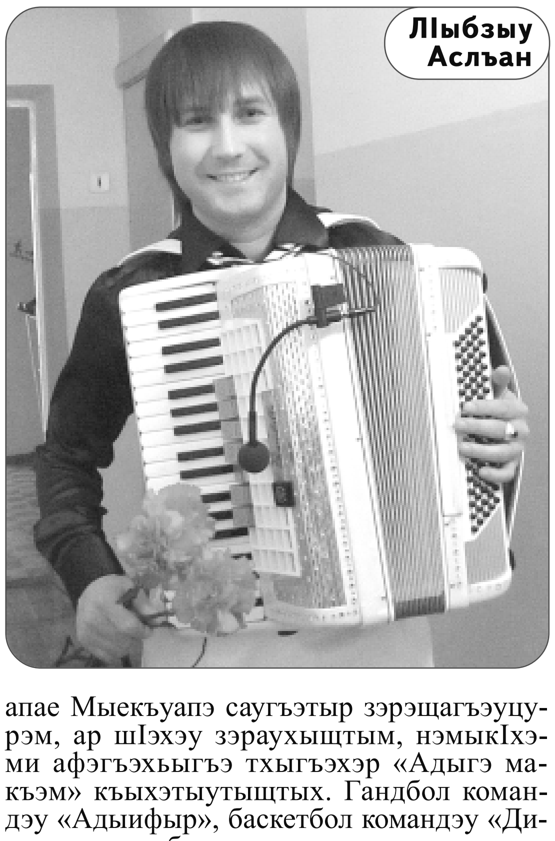

ЛIыбзыу Аслъан

апае Мыекъуапэ саугъэтыр зэрэщагъэуцурэм, ар шIэхэу зэраухыщтым, нэмыкIхэми афэгъэхьыгъэ тхыгъэхэр «Адыгэ макъэм» къыхэтыутыщтых. Гандбол командэу «Адыифыр», баскетбол командэу «Динамэр», самбэр, дзюдор, атлетикэ псынкIэр, нэмыкI спорт лъэпкъхэри тинэплъэгъу итыщтых.

ЕМТIЫЛЪ Нурбый.

Зэхэзыщагъэхэр: Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэр, иминистрэхэм я Кабинет

КъыдэзыгъэкIырэр: Адыгэ Республикэм лъэпкъ IофхэмкIэ, IэкIыб къэралхэм ащыпсэурэ тилъэпкъэгъухэм адыряIэ зэпхыныгъэхэмкIэ икIи къэбар жъугъэм иамалхэмкIэ и Комитет
Адресыр: ур.Крестьянскэр, 236

Редактор шъхьаIэр

ДЭРБЭ ТИМУР

Редакциер зыдэщыIэр: 385000, къ. Мыекъуапэ, ур. Первомайскэр, 197.
Телефонхэр: приемнэр: 52-16-79, редактор шъхьаIэм иапэрэ гуадзэр: 52-49-44, редактор гуадзэр-пшъэдэкIыжь зыхьырэ секретарыр: 52-16-77.
E-mail: **adygvoice@mail.ru**

Зыщаушыхьатыгъэр: Урысые Федерацием хэутын IофхэмкIэ, телерадиокъэтынхэмкIэ икIи зэлъыIэсыкIэ амалхэмкIэ и Министерствэ и Темыр-Кавказ чIыпIэ гъэIорышIапI, зэраушыхьатыгъэ номерыр **ПИ №10-3892**

Гъэзетым къыхиутыхэрэм мышъыпкъагъэу къахафэхэрэмкIэ къэзытхыгъэхэм пшъэдэкIыжь ахьы. Къатхэхэрэмрэ гъэзетым щылажьэхэрэмрэ яеплъыкIэ зэтемыфэн ылъэкIыщт. Гъэзетеджэхэм къытфагъэхьырэ тхыгъэхэр зэхэтфыхэрэп икIи къэзытхыгъэхэм аIэкIэдгъэхьажьыхэрэп.

Зыщыхаутырэр ОАО-у «Полиграф-ЮГ», 385000, къ. Мыекъуапэ, ур. Пионерскэр, 268

Пчъагъэр 6171
Индексхэр 52161 52162
Зак. 864

Хэутыным узщыкIэтхэнэу щыт уахътэр Сыхьатыр 18.00
ЗыщыкIэтхэгъэхэ уахътэр Сыхьатыр 18.00